

Informatie en raadgevingen

aan families van verkeersslachtoffers

Federale Overheidsdienst
Justitie

.be

Inhoudstafel

I. Inleiding	6
II. Het ongeval: wat gebeurt er ter plaatse?	10
III. Optreden van de medische hulpverleningsdiensten	20
IV. De begrafenisondernemer	26
V. Repatriëring	28
VI. Gerechtelijke procedure	30
VII. Gevolgen van het ongeval: procedures voor de rechtbank: strafrechtelijke gevolgen	38
VIII. Gevolgen van het ongeval: procedures voor de rechtbank: burgerrechtelijke gevolgen: herstel van schade	42
IX. Psychologische gevolgen van het ongeval	58
Bijlage I: Lexicon	70
Bijlage II : Tabellen	76
Bijlage III : Schema inzake de procedure	82
Bijlage IV : Nuttige adressen	84

Slachtoffer worden in het verkeer – en dan?

In 2006 waren er 49 171 ongevallen met doden of gewonden. Hierbij waren 66 366 personen betrokken. 1 069 personen lieten het leven, 7 027 slachtoffers waren zwaar-gewond en 58 270 waren lichtgewond.

Het aantal doden daalt de laatste jaren. Het aantal zwaar- en lichtgewonden is daarentegen opnieuw aan het stijgen.

Niettegenstaande de dalende trend van het aantal dodelijke slachtoffers, blijft de verkeersveiligheid een verontrustend probleem. Een van de oorzaken is de banalisering van verkeersongevallen en de vaak ernstige gevolgen ervan. Het wordt te vaak afgedaan als pech. Nochtans is het gedrag van sommige autobestuurders vaak de oorzaak van het ongeval (overdreven en onaangepaste snelheid, rijden onder invloed,... maar ook gebrek aan ervaring). Deze onveiligheid vormt een belangrijke bedreiging voor onze levenskwaliteit. Ouders, familieleden, en in vele gevallen ook de aansprakelijke bestuurder, zijn getraumatiseerd voor het leven. Het is onontbeerlijk dat we een voluntaristisch en efficiënt verkeersveiligheidsbeleid voortzetten en versterken. De dalende cijfers van het aantal dodelijke ongevallen tonen aan dat dit beleid stilaan vruchten afwerpt.

Verkeersveiligheid vormt een prioriteit in de Kadernota Integrale Veiligheid. Deze Kadernota staat een integrale en geïntegreerde aanpak voor, en heeft tot doel het aantal slachtoffers drastisch te doen dalen door middel van preventieve en repressieve maatregelen en een kwalitatief uitgebouwde nazorg. België engageert zich

bovendien om de doelstelling van de Europese lidstaten om het aantal doden en zwaargewonden in het verkeer snel te halveren, in acht te nemen.

Deze brochure is een kostbaar hulpmiddel voor slachtoffers die met dergelijke situaties worden geconfronteerd. Vaak zijn ze onvoldoende op de hoogte van de rechten waarover ze beschikken.

De brochure wil een leidraad zijn. Ze is een initiatief van de VZW Ouders van Verongelukte Kinderen, die uit persoonlijke, vaak pijnlijke ervaringen heeft geput opdat anderen dit leed bespaard zou blijven. De brochure bevat essentiële informatie over wat te doen in de dramatische omstandigheden vlak na een verkeersongeval.

Ik hoop oprecht dat u zo weinig mogelijk een beroep zal moeten doen op deze brochure. Indien u of iemand uit uw onmiddellijke omgeving dan toch slachtoffer wordt van een verkeersongeval, is het evenwel van fundamenteel belang dat u over alle nodige informatie beschikt om deze beproeving zo goed mogelijk het hoofd te bieden.

Jo Vandeurzen
Minister van Justitie

I. Inleiding

1. U werd geconfronteerd met een “verkeersongeval”. Een geliefde is overleden of is gewond. Deze gebeurtenis, die in onze samenleving helaas wordt gebanaliseerd, laat u volledig ontredderd achter, overgelaten aan uw emoties: in een mum van tijd wordt uw ganse leven overhoop gehaald. U wil de tijd krijgen om te beseffen wat er gebeurt, om deze ommekeer in uw leven te verwerken.

Toch krijgt u onmiddellijk te maken met de administratieve en juridische gevolgen van het ongeval. U moet snel beslissingen nemen, met aanzienlijke financiële gevolgen. U ontmoet vertegenwoordigers van instellingen, diensten of bedrijven waarvan u niet altijd de precieze taak of doelstellingen begrijpt.

Besef echter dat andere mensen het vóór u hebben meegemaakt. Ze hebben dezelfde angst, ontreddering beleefd. Begin 1994 hebben enkelen onder hen zich gegroepeerd in de vereniging “Ouders van Verongelukte Kinderen”, een groep van ouders die elkaar en ieder die dergelijke situatie terechtkomt, wil bijstaan.

Deze brochure is een van de concrete resultaten van hun initiatief, waarbij ook de verenigingen APPER (“Association pour la protection des enfants de la route”) en APPER régions wallonnes zich hebben aangesloten. De redactie van deze brochure is enkel mogelijk geweest dankzij de efficiënte medewerking van een aantal **deskundige** personen uit de magistratuur, de balie, de politie en de administratie³.

De brochure heeft tot doel u, tijdens deze moeilijke momenten, te steunen en een concreet hulpmiddel te bieden om uw begrijpelijke ontreddering enigszins te verlichten met betrekking tot de gevolgen van de absurde dood van een mens in het verkeer.

(3) C. ANDRIES (Dienst slachtofferonthaal, Brussel), W. BUYLAERT (Spoedgevallendienst U.Z., Gent), R. CONSTANT (Vrederechter, Borgworm), I. DE SCHRIJVER (OVK – PEVR), B. DEWIT (Advocaat bij de balie te Brussel), J. DUHAYON (APPER, Henegouwen), E. GREIF (Federale wegpollitie), F. HERBERT (OVK – PEVR), K. HUTSEBAUT (ZEBRA v.z.w.), P. KENIS (Advocaat-generaal, parket-generaal, Gent), P. LUCAS (Federale wegpollitie), E. MERLEVEDE (Psycholoog), O. MOTTE (Vaste Commissie Lokale Politie), T. PAPART (Politierechter, Luik), P. RANS (Substituut van de procureur-generaal bij het Hof van beroep, Brussel), L. SOMERS (ZEBRA v.z.w.), L. VAN AUSLOOS (Advocaat-generaal, parket-generaal, Bergen), P. VANDER STRAETEN (Comité P), I. VERBAEYS (ASSURALIA), H. VERLINDEN (Politierechter, Leuven), R. WAGELMANS (Vaste Commissie Lokale Politie).

Reacties, opmerkingen en suggesties inzake deze brochure zijn welkom: zo bent u solidair met hen wier lot u nu deelt.

2. Om het lezen en het gebruik van de brochure te vergemakkelijken, is beslist een chronologisch plan te volgen aan de hand van het optreden van verscheidene diensten en instellingen onmiddellijk na het ongeval.

Aan het eind van de brochure vindt u een schema dat u moet toelaten om de gerechtelijke procedure, die meestal volgt na een ongeval, te begrijpen.

Vervolgens gaat een lexicon met de verschillende technische termen die voorkomen in de tekst. Opdat u de termen uit het lexicon zou herkennen, worden zij in de tekst cursief en vet gedrukt.

Op het einde van de brochure gaat ten slotte een lijst met nuttige adressen voor verdere inlichtingen of raadgevingen.

Inleiding tot de tweede versie

De huidige brochure is het resultaat van een herziening van de brochure die in 2000 werd gepubliceerd.

De herziening drong zich op omwille van de vele wetswijzigingen, onder meer m.b.t. het verzwaren van de straffen wegens verkeersovertredingen, en omwille van de overgang naar de euro.

Het redactiecomité heeft, in overleg met het kabinet van de minister van justitie, beslist om van deze herziening gebruik te maken om het informatieaanbod te verruimen.

De oorspronkelijke brochure, "Kinderen slachtoffer van het verkeer", was immers uitsluitend gericht op de families van jonge verkeersslachtoffers. De huidige brochure richt zich daarentegen ook tot de families van volwassen verkeersslachtoffers.

Bovendien werd er beslist om een hoofdstuk, gewijd aan de psychologische gevolgen van het ongeval, toe te voegen.

Een laatste wijziging in vergelijking met de oorspronkelijke brochure betreft de lijst van "nuttige adressen" die wordt opgenomen in Bijlage IV. Er werd beslist om niet langer de naam van de verantwoordelijke persoon van de betrokken dienst op te nemen in de adressenlijst. Deze informatie kan immers heel snel omwille van personeelwissels achterhaald zijn.

II. Het ongeval: wat gebeurt er ter plaatse?

A. Optreden van de politiediensten⁴

3. Zodra een verkeersongeval niet enkel tot materiële schade heeft geleid (lichamelijke letsels of dood), komen eerst de medische hulpverleningsdiensten (brandweer, dienst 100, andere medische urgentieteams) en de politiediensten ter plaatse.

Het optreden van de medische hulpverleningsdiensten wordt verderop toegelicht.

4. Indien het ongeval doden of gewonden tot gevolg heeft, moet de politiedienst daarvan onmiddellijk op de hoogte worden gebracht.

Het is vanzelfsprekend immers in het belang van alle betrokken partijen dat de politiediensten zo snel mogelijk nauwkeurige vaststellingen kunnen doen.

Bij een ongeval met letsels, met andere woorden wanneer er gewonde of dode slachtoffers zijn, wordt het voertuig best niet verplaatst. Deze verplaatsing kan immers de reconstructie van de omstandigheden van het ongeval, bedoeld

om te bepalen wie verantwoordelijk is, bemoeilijken.

Iedere betrokken persoon moet ter plaatse blijven opdat de politiediensten de nodige vaststellingen kunnen doen. Wie de plaats van het ongeval tijdelijk moet verlaten om hulp te bieden aan de gewonden of om een politiedienst te waarschuwen, moet – indien andere personen aanwezig zijn – zijn naam en adres aan een van hen geven.

Iedere persoon die aanwezig is bij een ongeval of later ter plaatse toekomt, is verplicht hulp en bijstand te bieden aan de gewonden (bijvoorbeeld de eerste-hulpdiensten verwittigen). Iedere betrokkene moet bovendien het ongeval signaleren aan de andere weggebruikers.

5. De naar de plaats van het ongeval geroepen politiediensten bieden bijstand aan de gewonden indien de medische hulpverleningsdiensten nog niet op de plaats van het ongeval zijn⁵. Zij regelen vervolgens het verkeer in de directe omgeving en beginnen met de vaststellingen betreffende het ongeval.

Hun vaststellingen, bijeengebracht in een **proces-verbaal**, vormen vaak het belangrijkste – zelfs enige stuk – waarop de gerechtelijke procedure berust. Het is dan ook van het grootste belang dat de aanwezige politiedienst de toestand op de plaats van het ongeval zo exact en precies mogelijk kan onderzoeken. Dit gebeurt aan de hand van schetsen, opmetingen, foto's,...

6. Volgens de richtlijnen van de **procureur des Konings** brengt de politiedienst de magistraat van dienst van het **parket** op de hoogte. Op grond van de hem meegeede informatie kan deze beslissen ofwel persoonlijk naar de plaats van het ongeval te gaan, ofwel een **deskundige** te zenden, ofwel instructies te geven aan de politiedienst. Indien de magistraat beslist zelf ter plaatse te gaan of een **deskundige** te zenden, waakt de politiedienst erover dat niets wordt gewijzigd aan de toestand op de plaats van het ongeval.

(4) Met "politiediensten" worden zowel de diensten van de lokale politie als de diensten van de federale politie bedoeld.
(5) Sinds 19 mei 2007 zijn ook de brandweer of de civiele bescherming bevoegd om tijdens hun interventies instructies te geven aan de weggebruikers en het verkeer te regelen tot de politie ter plaatse is.

II. Het ongeval: wat gebeurt er ter plaatse?

B. Hulp aan gewonden

7. Bij lichte verwondingen heeft de gewonde er alle belang bij een medisch onderzoek te ondergaan, niet alleen omdat een schijnbaar onschuldige verwonding kan wijzen op een gevaarlijker letsel, maar ook omdat een uiterst nauwkeurig doktersattest waarin het bestaan en de omvang van verwondingen worden vastgesteld, zeer belangrijk is voor het vervolg van de procedure en de belangen van het slachtoffer waarborgt.

8. Bij zware verwondingen is de politiedienst niet gemachtigd om de gewonden te verzorgen of te vervoeren. De politiedienst ziet er zelf op toe dat de

nodige medische hulpverleningsdiensten worden gewaarschuwd, indien dat nog niet is gebeurd.

9. Indien de zwaargewonden reeds zijn verzorgd door een eerstehulpdienst en naar een ziekenhuis zijn gebracht, verzamelt de politiedienst die op de plaats van het ongeval aanwezig is, de gegevens van de naar het ziekenhuis gebrachte personen: wat is hun identiteit? Waar bevonden zij zich op het tijdstip van het ongeval? Hoe waren zij betrokken bij het ongeval? Wat is hun toestand? Welke dienst heeft hen geëvacueerd, en naar welk ziekenhuis?

10. De aanwezige politiedienst neemt maatregelen om te voorkomen dat ter plaatse gevonden bezittingen van het slachtoffer worden gestolen, door deze aan een vertrouwenspersoon te geven, wiens identiteit is vermeld in het **proces-verbaal**, dan wel door deze mee te nemen naar het politiecommissariaat en de familie te vragen deze zo snel mogelijk af te halen. In bepaalde gevallen kunnen persoonlijke bezittingen niet onmiddellijk worden teruggegeven, omdat zij worden beschouwd als “overtuigingsstukken” (bijvoorbeeld een horloge of een kledingstuk).

11. De politiediensten moeten in principe de familie identificeren en inlichten. Het ziekenhuis waar het slachtoffer is opgenomen, helpt laatstgenoemde evenwel om zijn familie te verwittigen, indien hij daartoe in staat is. Wanneer het slachtoffer een GSM op zak heeft en er een ICE-nummer⁶ is geprogrammeerd, vinden hulpverleners of de politiedienst gemakkelijk enkele telefoonnummers in de contactenlijst terug en kunnen zij aldus de gewenste contactpersonen op de hoogte brengen.

(6) ICE staat voor In Case of Emergency. Maak een contact aan met de naam ICE in het telefoonboek van je gsm. Onder deze naam sla je het telefoonnummer op van jouw “noodgevallenpersoon”.

C. In geval van overlijden

12. Het overlijden wordt vastgesteld door een arts. Indien een ziekenwagen is opgeroepen en het slachtoffer is overleden wanneer de ambulance op de plaats van het ongeval aankomt, mag het slachtoffer niet worden vervoerd door de ambulance. In de geldende regelgeving is immers bepaald dat de ambulancediensten geen overleden personen mogen vervoeren. Het overlijden ter plaatse mag niet worden vastgesteld door de ambulanciers. Enkel een arts (meestal de arts van de MUG) mag dit doen.

13. Na de formele identificatie van het slachtoffer, ziet de ter plaatse aanwezige politiedienst erop toe dat de **naaste familieleden** in de best mogelijke omstandigheden worden verwittigd.

Op dit ogenblik bestaat er in België geen uniforme handelwijze. In bepaalde gevallen wordt het nieuws meegedeeld door het ziekenhuis waarnaar het slachtoffer is vervoerd. In andere gevallen wordt het nieuws meegedeeld door de lokale politiedienst van de woonplaats van de familie. Naast praktische

redenen inzake veiligheid op de plaats van het ongeval, kan de mogelijke vertraging bij de mededeling aan de familie voortvloeien uit de bekommernis enerzijds om dit in de beste omstandigheden te doen, door een persoonlijk en menselijk contact en anderzijds om een traumatiserende confrontatie van de familie met het overleden slachtoffer op de plaats van het ongeval te vermijden. Deze bekommernis verklaart de nauwkeurige instructies in de verschillende politiediensten die zijn bedoeld om te voorkomen dat de familie zich naar de plaats van het ongeval begeeft wanneer het slachtoffer nog ter plaatse is.

Volgens de thans gangbare handelwijze in België moet het lichaam van het overleden slachtoffer immers ter plaatse blijven om alle bewijsmateriaal veilig te stellen zodat de autoriteiten en door het **parket** aangewezen **deskundigen** dit materiaal kunnen onderzoeken. Deze vaststellingen moeten worden gedaan om later het verloop van het **gerechtelijk onderzoek** te vergemakkelijken.

II. Het ongeval: wat gebeurt er ter plaatse?

Het zoeken naar materiaal kan des te tijdrovender zijn omdat de aangewezen **deskundige** soms niet onmiddellijk beschikbaar is.

De ministeriële richtlijn van 16 september 1998 inzake het waardig afscheid nemen, is erop gericht de omstandigheden te verbeteren waarin de familieleden van een overleden slachtoffer op de hoogte worden gebracht van het ongeval en het slachtoffer kunnen zien.

In deze circulaire is onder andere het volgende bepaald:

- het lichaam van het slachtoffer moet zo snel mogelijk worden overgebracht naar een geschikte plaats zodra het onderzoek dat mogelijk maakt;
- indien dit niet mogelijk is, moeten de gerechtelijke autoriteiten, bereid tot dialoog en in duidelijke bewoordingen, de redenen voor het ter plaatse houden van het lichaam uiteenzetten;
- het overlijden moet zo snel mogelijk worden gemeld door politieambtenaren die een gepaste opleiding hebben genoten, tijdens een persoonlijk gesprek en idealiter door twee personen;
- tijdens dit gesprek moeten de nabestaanden ervan op de hoogte worden gebracht dat het mogelijk is op waardige wijze afscheid te nemen van het slachtoffer.

In bepaalde gevallen vergemakkelijkt het krijgen van aanvullende informatie het aanvaardingsproces van het overlijden en dus ook het rouwproces. Dit soort aanvullende informatie, meer bepaald met betrekking tot de doodsoorzaak, kan steeds worden verkregen bij het ziekenhuis waar het overlijden werd vastgesteld.

Het overleden slachtoffer wordt zo snel mogelijk overgebracht met een aangepast voertuig.

Sinds de wijziging van het Wetboek van **Strafvordering** door de wet Franchimont hebben de nabestaanden het recht waardig afscheid te nemen van het overleden slachtoffer. In geval van een **autopsie** kan dit, indien zij dit wensen, zowel voor als na de **autopsie** gebeuren.

In de ministeriële circulaire van 16 september 1998 zijn de omstandigheden van dit waardig afscheid nemen op omstandige wijze geregeld.

Er is met name het volgende bepaald:

- de magistraat belast met het dossier moet bijstand organiseren voor de nabestaanden voor, tijdens en na het bezoek aan de overledene; deze bijstand moet worden georganiseerd door de **justitieassistenten belast met slachtofferonthaal**;
- de laatste groet moet worden gebracht in een ruimte die de waardigheid van het slachtoffer en van de nabestaanden respecteert;
- het mortuarium dat door het **parket** is aangewezen, moet beschikken over een aangepaste ontvangstruimte;
- de arts die de **autopsie** heeft uitgevoerd, dient de sporen ervan zo veel mogelijk te verwijderen met bijzondere zorg voor het gelaat.

De afgifte van het **verlof tot begraven** betekent dat de **procureur des Konings** de familie machtigt te beschikken over het lichaam van het overleden slachtoffer.

Het lichaam moet zo snel mogelijk worden teruggegeven opdat de nabestaanden een begrafenis kunnen organiseren overeenkomstig hun religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen.

Indien de familie beslist het lichaam van

het slachtoffer te cremëren, verzoekt zij het **parket** om een **verlof tot lijkverbranding**. In principe worden **verlof tot begraven of tot lijkverbranding** onmiddellijk afgegeven, behalve in gevallen waarin een uitwendig onderzoek van het lichaam van het slachtoffer of een **autopsie** noodzakelijk blijken.

Ieder overlijden op de openbare weg moet onmiddellijk worden meegedeeld aan de gemeentelijke administratie van de plaats waar het ongeval is gebeurd. Deze aangifte wordt gedaan door de politiedienst. De betrokken gemeentelijke administratie bewaart de identiteitskaart van de overledene om de gemeente van verblijf te verwittigen.

14. Bij overlijden tijdens de overbrenging naar het ziekenhuis wordt bovenvermelde procedure eveneens gevolgd.

D. Het onderzoek

15. De aanwezige politiedienst neemt niet alleen maatregelen inzake verkeersveiligheid, maar doet de vaststellingen ter plaatse, onder voorbehoud van de instructies van het **parket** (bijvoorbeeld met betrekking tot de komst van een **deskundige**).

Deze vaststellingen bestaan erin:

- een nauwkeurige schets te maken van de plaats van het ongeval (opmetingen) en van de plaats van de voertuigen;
- de identiteitsgegevens en verklaringen van de getuigen te noteren;
- de identiteit van de slachtoffers te achterhalen en voor zover mogelijk hun verklaringen op te nemen;

- de staat van de voertuigen en bestuurders te beschrijven, alsook de omstandigheden van het ongeval.

Wanneer er minderjarigen bij het ongeval betrokken zijn (bijvoorbeeld indien het slachtoffer een kind is), zal een burgerlijk aansprakelijke persoon (ouder, voogd) zo snel mogelijk worden gehoord.

Het **proces-verbaal** opgesteld door de politiedienst op de plaats van het ongeval wordt aan de bevoegde parketmagistraat bezorgd. Laatstgenoemde kan eisen dat de politiediensten aanvullend onderzoek verrichten.

16. De politiedienst die de vaststellingen ter plaatse heeft gedaan, moet de partijen, waaronder de slachtoffers of hun familie, zo snel mogelijk het volgende meedelen:

- inlichtingen betreffende de politie-eenheid die de vaststellingen heeft gedaan (adres, telefoonnummer, openingsuren);
- het dossiernummer;

- de identiteit van de betrokken partijen en verzekeringsgegevens;
- inlichtingen nodig voor de identificatie van de gerechtelijke autoriteit waarvoor het **proces-verbaal** is bestemd (naam en administratief adres van de bevoegde **procureur des Konings**).

Deze inlichtingen moeten aan de verzekeringsmaatschappij worden meegegeeld door het slachtoffer of zijn naastbestaanden, voor zover mogelijk aan de hand van het gepaste formulier. (cf. "Europees aanrijdingsformulier").

Indien het overleden slachtoffer een levensverzekering had gesloten, moet de familie aan zijn bank of verzekeringsmaatschappij een bewijs van overlijden door ongeval overleggen. Aangezien het pas mogelijk is een afschrift van het dossier te verkrijgen nadat het opsporingsonderzoek is afgerond, is het nuttig dat de familie hierop niet wacht en het **parket** verzoekt om de afgifte van een attest met de oorzaak van het overlijden.

17. Het **proces-verbaal** is het document dat op grond van de notities en vaststel-

lingen ter plaatse wordt opgesteld door de politieambtenaren die zijn opgetreden naar aanleiding van de feiten. Dit document wordt uitsluitend verzonden naar het bevoegde **parket**. Het bevat onder meer:

- datum, uur en plaats van de feiten;
- de materiële vaststellingen van de politieambtenaren, evenals de door hen opgestelde plaatsbeschrijving;
- de volledige identiteit van de bij het ongeval betrokken partijen en hun verklaringen, alsook die van de getuigen;
- de omstandigheden van het ongeval (plaats, weersomstandigheden...).

De politiediensten gaan over tot het verhoor van de betrokkenen. Indien deze door de politie niet ter plaatse kunnen worden gehoord, bijvoorbeeld wegens hun overbrenging naar het ziekenhuis, gebeurt dit later. Dit verhoor kan soms pas plaatsvinden na een bepaalde tijd, afhankelijk van de bijzonderheden van het onderzoek, bijvoorbeeld wanneer er een groot aantal betrokkenen zijn. De betrokkenen kunnen steeds contact opnemen met de politiedienst die de vaststellingen heeft gedaan. Indien een

van de gehoorde personen naderhand nog denkt aan bepaalde elementen die hij tijdens het verhoor was vergeten, is het belangrijk opnieuw contact op te nemen met de betrokken politiedienst zodat het **proces-verbaal** kan worden aangevuld.

De gehoorde persoon wordt door de politieambtenaar op de hoogte gebracht van zijn recht op een afschrift van de tekst van zijn verhoor.

Bewaar het nummer van het proces-verbaal zorgvuldig om later verdere informatie te kunnen vragen inzake het dossier.

18. Indien **alcoholintoxicatie** (alcohol-emie) of **dronkenschap** wordt vastgesteld, kan de aanwezige politiedienst bepaalde maatregelen nemen ten aanzien van de vermoedelijke dader van een verkeersongeval of iedere persoon die het ongeval mee kan hebben veroorzaakt:

1° Er wordt een ademtest uitgevoerd met behulp van de zogenaamde ethylotest.

II. Het ongeval: wat gebeurt er ter plaatse?

- 2° Indien het resultaat van de ademtest hoger is of gelijk aan 0,22 mg/liter uitgeademde alveolaire lucht (= maximum alcoholgehalte van 0,5 g/liter bloed), wordt een ademanalyse uitgevoerd met behulp van een tweede toestel, de ethylometer. Dit toestel bepaalt het exacte alcoholgehalte.
- 3° Indien de ademtest en/of de ademanalyse onmogelijk zijn of worden geweigerd en indien de gecontroleerde persoon zich in ogenschijnlijke staat van **dronkenschap** bevindt, wordt een arts gevorderd om een bloedstaal te nemen.
- 4° Indien de ademanalyse wijst op een alcoholconcentratie van minstens 0,35 mg/liter uitgeademde alveolaire lucht (=0,8 g/l bloed), kan de gecontroleerde persoon vragen dat bloed wordt afgenomen bij wijze van tegenexpertise. De kosten zijn ten laste van de gecontroleerde persoon indien het resultaat wordt bevestigd.
- 5° Het weigeren van de ademtest, de ademanalyse of, zonder wettige reden, een bloedproef, vormt een inbreuk.
- 6° Wanneer het resultaat wijst op een alcoholconcentratie van minstens 0,35 mg/l uitgeademde lucht (= 0,8 g/l bloed) of wanneer de gecontroleerde persoon zich in staat van **dronkenschap** bevindt of wanneer hij de vaststellingen weigert, kan de aanwezige politiedienst de magistraat van dienst inlichten zodat deze eventueel de **onmiddellijke intrekking van het rijbewijs** kan bevelen. Die mededeling is verplicht indien het alcoholgehalte minstens 0,7 mg/l uitgeademde lucht bevat.

Instructies van de minister van Justitie en van het College van procureurs-generaal verplichten de politiediensten ertoe de magistraat van dienst in te lichten zodat deze de eventuele **onmiddellijke intrekking van het rijbewijs** kan bevelen. Dit is onder meer het geval indien de bestuurder zich in staat van **dronkenschap** bevindt of indien hij een alcoholgehalte van minstens 0,65 mg/l lucht vertoont, of ook indien hij tekenen vertoont van een alcoholgehalte van 0,35 mg/l lucht met de bijzondere omstandigheid van gedrag dat de verkeersveiligheid in gevaar brengt.

7° De op de hoogte gebrachte magistraat kan bovendien beslissen de vermoedelijke verantwoordelijke voor het ongeval van zijn vrijheid te beroven. De betrokkene wordt dan zo snel mogelijk naar het **parket** gebracht zodat een eventueel **aanhoudingsbevel** kan worden afgegeven binnen 24 uur (**voorlopige hechtenis**).

8° Dezelfde procedure kan worden gevolgd indien de betrokkene naar het ziekenhuis werd overgebracht, behoudens andersluidend advies van de aanwezige artsen.

19. Andere stoffen die de rijvaardigheid beïnvloeden

Krachtens de wet van 16 maart 1999 is het rijden onder invloed van drugs of medicijnen die de rijvaardigheid beïnvloeden strafbaar gesteld (bijvoorbeeld amfetamines, morfine, cocaïne, heroïne). De vermoedelijke verantwoorde-

lijke voor het ongeval, alsook het slachtoffer, kunnen worden onderworpen aan een reeks tests om het bestaan van uitwendige tekenen vast te stellen waardoor de invloed van de medicijnen op de rijvaardigheid kan worden nagegaan. In dat geval wordt een urinemonster genomen. Indien het resultaat van dit monster positief is (of in geval van onmogelijkheid of weigering), wordt een bloedproef uitgevoerd door een arts die daartoe is gevorderd.

20. PRAKTISCH ADVIES

- a) Controleer of u alle bovenvermelde inlichtingen hebt gekregen van de politiedienst die de vaststellingen ter plaatse heeft gedaan. Noteer alle vergissingen (bijvoorbeeld van identiteit), of weglatingen en bezorg deze onmiddellijk aan het bevoegde **parket** en aan uw verzekeringsmaatschappij. Neem, in voorkomend geval, contact op met de politiedienst die de vaststellingen heeft gedaan.
- b) Deel onmiddellijk al deze inlichtingen mee aan uw verzekeringsmaatschappij.
- c) Probeer niet de verantwoordelijke bestuurder te zien of te ontmoeten. Indien u daaraan toch behoefte hebt, kan een vertrouwenspersoon of iemand van een slachtoffervereniging later die ontmoeting regelen.

III. Optreden van de medische hulpverleningsdiensten

21. Vervoer van gewonde slachtoffers

Bij een ongeval waarbij wellicht gewonden betrokken zijn, worden de medische hulpdiensten op de hoogte gebracht door een oproep aan het hulpcentrum 100. De persoon die de oproep beantwoordt, noteert zoveel mogelijk informatie over de plaats en de aard van het ongeval, het aantal slachtoffers en hun toestand.

Naar gelang van de ernst van de situatie wordt een ambulance met twee ambulanciers gestuurd of een medische urgentiegroep (MUG) met een urgentieteam (een arts en een verpleegkundige) en uitgerust voor een dringende interventie. De ambulanciers en het MUG-team werken samen om ter plaatse en tijdens de overbrenging naar het ziekenhuis de eerste dringende verzorging toe te dienen. Indien het slachtoffer geen teken van leven meer vertoont, worden kunstmatige ademhaling en hartreanimatie ingezet. Indien blijkt dat deze technieken geen resultaat hebben, kan enkel de arts het overlijden vaststellen.

In principe wordt het slachtoffer naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis met een erkende spoedgevallendienst gebracht. Indien het slachtoffer door een arts van de MUG wordt begeleid – wat altijd het geval is bij ernstige verwondingen – kan laatstgenoemde beslissen het slachtoffer naar een ziekenhuis te brengen dat verder ligt maar beter is uitgerust voor dit soort verwondingen (bijvoorbeeld naar een ziekenhuis met een dienst neurochirurgie bij hersenletsels).

22. Vervoer van overleden slachtoffers

Indien een slachtoffer ter plaatse is overleden, mag het in principe niet worden vervoerd door een voertuig van de medische hulpdiensten. Het slachtoffer moet worden overgebracht met een speciaal voertuig van een begrafenisonderneming.

23. Werking van de urgentiediensten

De spoedgevallendienst wordt reeds voor de aankomst van het slachtoffer op de hoogte gebracht zodat de dringende verzorging onmiddellijk kan

worden toegediend. Eerst en vooral moet aandacht uitgaan naar de vitale functies van de ademhaling en bloedsomloop. Er wordt zeer snel overgegaan tot de onderzoeken die nodig zijn om de aard en ernst van de letsels vast te stellen, alsook het eventuele bestaan van andere letsels. Indien nodig vindt onmiddellijk een operatie plaats.

24. Werking van het mortuarium

Wanneer het slachtoffer ter plaatse overleden is, wordt het overgebracht naar een mortuarium of een particulier funerarium (afhankelijk van beschikbaarheid en gemeentelijke verordening).

Indien het slachtoffer overlijdt op de spoedgevallendienst of de operatieafdeling, wordt het overgebracht naar het mortuarium van het betrokken ziekenhuis.

Indien het **parket** nog geen **verlof tot begraven** of **lijkverbranding** heeft afgegeven (zie punt 13), mag het slachtoffer worden gezien, maar nog niet worden aangeraakt. Bovendien mag het slachtoffer nog niet worden gewassen, mogen geen verbanden worden gelegd en mogen persoonlijke voorwerpen (ringen, kettingen) niet worden verwijderd. Het spreekt vanzelf dat het voor de familie bijzonder pijnlijk is in deze omstandigheden afscheid te nemen.

Zodra het **parket** het lichaam van het slachtoffer heeft vrijgegeven, kan de overledene worden gewassen en aangekleed. Dit kan zowel met persoonlijke

kleding als met kleding van het ziekenhuis. De familie kan dan afscheid nemen van het slachtoffer. De aanwezigheid van een personeelslid hangt volledig af van de wensen van de familie.

Het zou thans algemeen aanvaard moeten zijn dat de ouders zonder enige beperking hun kind of familielid aanraken en afscheid nemen zoals zij dat wensen. Foto's nemen of een haarlokje afsnijden hoort hier natuurlijk ook bij.

Kinderen kunnen ook op waardige wijze afscheid nemen van het slachtoffer. Kinderen die dit willen doen, mogen hiervan zeker niet worden weerhouden. Het zien van het slachtoffer kan hen immers helpen in het komende rouwproces. Indien zij dat wensen, moeten zij ook initiatieven kunnen nemen zoals het afgeven van een persoonlijke herinnering, bijvoorbeeld een tekening of een speeltje aan de overleden broer, zus of ouder. Indien een kind geen laatste groet wenst te brengen, wordt het afgeraden het daartoe te dwingen.

Het waardig afscheid nemen kan tijdens de openingsuren van het mortuarium en zo vaak de familie het wenst.

De ouders die onmiddellijk na het overlijden nog geen kans hebben gekregen het slachtoffer te zien op de spoedgevallendienst, zouden dit met instemming van het verantwoordelijke personeel ook moeten kunnen doen buiten de openingsuren van het mortuarium.

25. Opvang van de familieleden van slachtoffers

De opvang van de familieleden van slachtoffers ressorteert onder het betrokken ziekenhuis. Dit gebeurt ter plaatse of, bij voorkeur, in het ziekenhuis. In bepaalde spoedgevallendiensten is daarvoor in een specifieke ruimte voorzien.

De medewerkers belast met de opvang (vaak de verpleegkundige of arts die naar de plaats van het ongeval is gegaan), moeten de familieleden in duidelijke en verstaanbare taal inlichten

over de medische bevindingen en handelingen. Bij zwaar gewonde slachtoffers is het bij de eerste ontmoeting met de familieleden vaak nog niet mogelijk zeer nauwkeurige informatie te verschaffen over de overlevingskansen en de latere gevolgen van de letsels.

Bij overlijden moeten de familieleden steeds de kans krijgen, onder de begeleiding van een arts of verpleegkundige, om het slachtoffer te zien wanneer het zich nog in de reanimatiekamer van de spoedgevallendienst bevindt.

Indien de familieleden later aankomen, is het mogelijk dat het slachtoffer reeds is overgebracht naar het mortuarium. In dat geval moeten de familieleden steeds contact kunnen opnemen met de artsen of verpleegkundigen van de spoedgevallendienst om de gewenste inlichtingen te verkrijgen.

Indien familieleden later meer informatie wensen over de ter plaatse verleende medische hulp, kunnen zij contact opnemen met het ziekenhuis waarvan de MUG naar de plaats van het ongeval

is gestuurd. Indien de familieleden niet weten om welke MUG het gaat, kan de huisarts daarbij helpen.

26. Wegnemen van organen

De wet bepaalt dat bij elk overleden slachtoffer organen mogen worden weggenomen, indien de betrokkene hiertegen geen formeel verzet heeft geuit.

Dit verzet kan worden geuit door iedere persoon ouder dan achttien jaar, die bekwaam is om zijn wil kenbaar te maken. Het verzet wordt kenbaar gemaakt door een verklaring bij de gemeentelijke overheid van zijn woonplaats.

Onder dezelfde voorwaarden kan een persoon in een uitdrukkelijke wilsverklaring ook stellen dat hij na zijn overlijden kandidaat-donor is.

Indien het slachtoffer jonger is dan achttien jaar maar wel in staat is zijn wil te doen kennen, kan het verzet worden geuit door hemzelf of, zolang hij in leven is, door de nabestaanden die met hem samenleven.

Indien een persoon jonger is dan achttien jaar maar niet in staat is zijn wil te

doen kennen, kan het verzet zolang hij in leven is worden uitgedrukt door de nabestaanden die met hem samenleven.

- Indien een persoon wegens zijn geestestoestand niet in staat is zijn wil te doen kennen, kan het verzet tijdens zijn leven worden uitgedrukt door zijn wettelijke vertegenwoordiger, zijn voorlopige bewindvoerder of, bij gebreke, zijn naaste bloedverwant.

De arts mag in geen geval tot wegneming overgaan:

- wanneer verzet werd geuit, zoals hierboven vermeld;
- wanneer verzet is geuit door het slachtoffer op een andere wijze, voor zover aan de arts daarvan is kennis gegeven;
- wanneer een nabestaande verzet heeft meegedeeld. Dit verzet kan niet worden tegengeworpen aan de uitdrukkelijke wilsbeschikking van het slachtoffer (bijvoorbeeld wanneer het slachtoffer uitdrukkelijk heeft verklaard kandidaat-donor te zijn).

Onder nabestaande wordt hier verstaan de verwanten van de eerste graad (met andere woorden vader, moeder, broer, zus, zoon, dochter), de voogd, evenals de echtgenoot of echtgenote met wie het slachtoffer samenleeft.

27. De praktijk van de ziekenhuizen

De eerste bekommernis van de verantwoordelijken van het ziekenhuis die de zorg voor het slachtoffer opnemen, is het leven van een slachtoffer van een zwaar verkeersongeval te redden.

Wanneer echter blijkt dat alle reanimatiepogingen mislukken en dat hersendood is opgetreden, moet aandacht uitgaan naar de vraag inzake het wegnemen van organen.

De hersendood moet worden bevestigd door drie artsen, zulks volkomen onafhankelijk van het transplantatieteam. Zodra de hersendood definitief is bevestigd, moet de verantwoordelijke

arts aan de familie toestemming vragen voor het wegnemen van organen. De beslissing inzake het wegnemen van organen bij een kind wordt nooit genomen zonder de toestemming van de nabestaanden. De familie heeft volkomen het recht te weigeren indien het idee van het wegnemen en doneren van organen hen verontrust of geen troost biedt.

Zodra de beslissing tot het wegnemen van organen is genomen, moet een en ander worden georganiseerd. Dit kan enkele uren in beslag nemen. Intussen wordt de donor met machines en, indien nodig, met medicijnen “in leven gehouden”, opdat voor de betreffende organen een goede doorbloeding zou blijven gewaarborgd. Gedurende die tijd kan de familie bij het slachtoffer blijven, indien zij dat wenst.

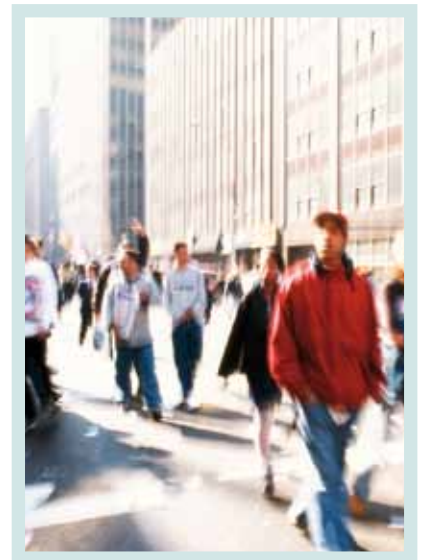
Het wegnemen van organen gebeurt zoals elke andere operatieve ingreep in de operatiezaal.

Na het wegnemen wordt het slachtoffer overgebracht naar het mortuarium of, indien de ouders hierom verzoeken, naar de dienst intensieve verzorging, om de overledene te wassen en de ouders en familie de kans te geven bij hem te blijven.

28. Kosten van het medisch transport

Het vervoer van verkeersslachtoffers is onderworpen aan het stelsel van de dienst 100. De interventie van de MUG omvat een kilometervergoeding en de prijs van de raadpleging van de MUG-arts. Deze kosten worden gedeeltelijk terugbetaald door het ziekenfonds of, in voorkomend geval, door de verzekeringsmaatschappij waarbij een hospitalisatieverzekering is afgesloten.

De medische / geneeskundige kosten die niet worden terugbetaald, maken in elk geval deel uit van de schadevergoeding (zie Hoofdstuk VIII, punt 67).

IV. De begrafenisondernemer

29. De begrafenisondernemer met wie de familie van het overleden slachtoffer contact heeft opgenomen, doet alle nodige stappen inzake het overbrengen van het slachtoffer naar de begraafplaats, alsook voor alle stappen en diensten die verband houden met de begrafenis zelf.

In het geval van slachtoffers van een verkeersongeval maken alle kosten deel uit van de “economische schade” waarvoor vergoeding kan worden geëist in het kader van een **burgerlijke vordering**, zoals verderop wordt toegelicht (zie Hoofdstuk VIII).

Er bestaat evenwel een te weinig bekende dienst die bepaalde begrafenisondernemers verlenen en die belangrijk kan zijn in het kader van het rouwproces, in het bijzonder bij een gewelddadige dood zoals bij verkeersongevallen. Het gaat om “thanatopraxie”⁷.

Thanatopraxie is een moderne vorm van behandeling van overleden personen die niet enkel tot doel heeft het ontbindingsproces te vertragen en te zorgen voor een betere hygiëne, maar vooral

de eventueel door het ongeval beschadigde gelaatstreken van de overledene zoveel mogelijk te verbeteren, of zelfs te “herstellen”.

Hierboven is reeds benadrukt hoe belangrijk het is dat de nabestaanden zoveel mogelijk de kans krijgen om afscheid te nemen van het overleden slachtoffer, erbij te waken en de overledene in zekere zin te “begeleiden” tot aan de begrafenis.

Bij verkeersslachtoffers van wie het aanzicht zwaar gewond is door het ongeval, kan met behulp van thanatopraxie een sereen afscheid van de dierbare, zoals zijn nabestaanden hem/haar kenden, worden georganiseerd.

De namen en adressen van begrafenisondernemers waarvan de leidinggevende personen of de personeelsleden de gepaste opleiding hebben gevolgd om thanatopraxie uit te voeren, zijn te verkrijgen bij het Belgisch Instituut voor Thanatopraxie⁸.

30. De familie van het slachtoffer kan bij crematie beschikken over de as, wat niet het geval is bij een begrafenis. Na de crematie kan de as in een urne worden geplaatst die wordt begraven of in een columbarium wordt geplaatst op een kerkhof, of kan de as worden verspreid op een daartoe bestemd stuk grond van het kerkhof of in de territoriale wateren van België. Het is echter ook mogelijk over de as te beschikken: de as kan ofwel worden verspreid of begraven op de eigendom van het slachtoffer of van zijn nabestaanden, ofwel in een urne geplaatst die de nabestaanden op een andere plaats dan het kerkhof kunnen bewaren. De voorwaarde hiervoor is dat het overleden slachtoffer zijn wil in dat opzicht schriftelijk heeft kenbaar gemaakt of dat zijn nabestaanden op het gemeentehuis een schriftelijk verzoek indienen.

(7) Cf. <http://www.ibt-bit.be>

(8) Verwéstraat 4, 1030 Brussel - Telefoon: 02 215 27 61

V. Repatriering

31. De repatriëring van een buitenlander die overleden is in België of van een Belg die overleden is in het buitenland is een complexe procedure. De administratieve formaliteiten kunnen van land tot land, of zelfs binnen één land van regio tot regio, verschillend zijn. Het is dan ook belangrijk dat de administratieve formaliteiten strikt worden nageleefd: elke stempel, elk document... dient geleverd en zelf bijgevoegd te worden bij het lichaam van het overleden slachtoffer tijdens zijn repatriëring. Indien dit niet het geval is zal het onmogelijk worden om het overlijden aan te geven in het thuisland.

32. Het is daarom aangewezen dat elke familie van een gedood verkeersslachtoffer dat naar een ander land moet worden overgebracht zo vlug mogelijk contact opneemt met de **bijstandsmaatschappij**, haar makelaar of verzekeraar. Indien zij geen beroep kunnen doen op een verzekeringsmaatschappij, op een **bijstandsmaatschappij** die de repatriëring na overlijden dekt, of op de ziekenkas kunnen zij beroep doen op de lokale instanties, die het land van waar het gedode slachtoffer moet worden

overgebracht vertegenwoordigen (Consulaat of Ambassade). Deze diensten zullen zelf contact opnemen met een correspondent ter plaatse die gespecialiseerd is in het overbrengen van overleden personen, die de familie begeleidt en wegwijs maakt in de stappen die bij de lokale instanties, waaronder bijvoorbeeld het Ministerie van Buitenlandse Zaken, moeten worden ondernomen.

33. Het grootste deel van het transport gebeurt over de grond of per vliegtuig. De onmisbare documenten voor het transport zijn :

- a) De documenten die ter plaatse moeten bezorgd worden aan de diensten van het consulaat of van de lokale ambassade van het land waarheen gerepatriëerd zal worden :
- Uittreksel van de akte van overlijden
  - Attest van kisting
  - Toelating van transport
  - Attest van niet besmettelijke ziekte

b) De documenten die de lijkst dienen te vergezellen :

- Uittreksel van de akte van overlijden
- Attest van kisting
- Attest van niet besmettelijke ziekte
- Toelating van het Consulaat.

De correspondent zal eveneens rekening houden met de godsdienst van de overledene en zijn familie. Hij zal zorgen voor de nodige contacten met de lokale verantwoordelijken van de betrokken eredienst opdat eventuele ritussen die, na een overlijden, voor of na de kisting moeten worden volbracht, inderdaad op een correcte manier worden uitgevoerd.

Ten einde deze repatriëringsprocedure en –formaliteiten tot een goed eind te brengen, wordt aanbevolen een reisbijstandsverzekering af te sluiten. De betrokken verzekeraar, zal, wanneer nodig, alle nuttige inlichtingen verschaffen.

VI. Gerechtelijke procedure

34. Het onderzoek naar de omstandigheden van het ongeval, de erdoor veroorzaakte schade en de bepaling van de verantwoordelijken wordt gevoerd onder het gezag en de leiding van de **procureur des Konings** en, in geval van een **gerechtelijk onderzoek**, door de **onderzoeksrechter** (zie punt 35 en volgende).

35. Strafrechtelijk **opsporingsonderzoek** door het **parket**

De politiediensten belast met de vaststellingen ter plaatse krijgen instructies van het **parket**, via de (**substituut van de**) **procureur des Konings**. Laatstgenoemde wordt steeds ingelicht over ongevallen met doden of zwaargewonden. Hij kan een of meer van de volgende maatregelen nemen:

- de plaats van het ongeval bewaren in de toestand waarin de feiten zich hebben voorgedaan;
- niet beschikken over het lichaam van het slachtoffer (zie evenwel wat in dit opzicht supra is gesteld – zie punt 13);
- aanstelling van een of meer **deskundigen**;
- **onmiddellijke intrekking van het rijbewijs**;

- inbeslagneming van de betrokken voertuigen;
- sturen van het labo (foto's);
- vrijheidsberoving;
- eventueel verhoor van de dader;
- vatting van de **onderzoeksrechter** met het oog op een **autopsie** en/of een **aanhoudingsbevel**;
- afgifte van een **verlof tot begraven**.

Er moet worden opgemerkt dat de wettelijke voorwaarden die thans moeten worden vervuld voor de afgifte van een **aanhoudingsbevel** zo veeleisend zijn dat de verantwoordelijke voor een dodelijk ongeval slechts zelden in **voorlopige hechtenis** wordt geplaatst.

36. De **onmiddellijke intrekking van het rijbewijs** moet worden onderscheiden van het verval van het recht tot sturen, dat een door de rechter uitgesproken veroordeling is. De **onmiddellijke intrekking van het rijbewijs** daarentegen is een maatregel die onmiddellijk na het ongeval door de **procureur des Konings** kan worden bevolen in volgende gevallen:

- **dronkenschap** achter het stuur;

- **alcoholintoxicatie** achter het stuur (= overschrijding van het maximum toegestane alcoholgehalte);
- **vluchtmisdrijf**;
- onopzettelijk doden of onopzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel bij een verkeersongeval;
- sturen ondanks een verval van het recht tot sturen;
- zware verkeersinbreuk (bijvoorbeeld aanzienlijke overschrijding van de maximumsnelheid).

Om te beslissen over de opportuniteit van deze maatregel moet de **procureur des Konings** onder meer rekening houden met het risico op het verlies van het werk of met de professionele (vb. vrachtwagenchauffeur) en/of sociale situatie van de dader (vb. geografisch isolement).

De wet voorziet dat de **procureur des Konings** verplicht is het rijbewijs na het verstrijken van een termijn van 15 dagen terug te geven. De politierechtbank kan deze termijn op verzoek van de **procureur des Konings** verlengen voor twee opeenvolgende periodes van drie maanden. Deze **onmiddellijke intrekking**, die

geen strafrechtelijke sanctie is maar een loutere veiligheidsmaatregel, kan dus in de ergste gevallen 195 dagen duren.

37. De **procureur des Konings** moet, net zoals de politieambtenaren en de **onderzoeksrechter** (cf. infra), de personen die hij verhoort, inlichten dat zij recht hebben op een gratis afschrift van hun verhoor indien zij erom verzoeken.

38. Na het opsporingsonderzoek kan de **procureur des Konings** ofwel beslissen tot vervolging van de bestuurder die een inbreuk heeft gepleegd (zie hoofdstuk VII hierna), ofwel beslissen tot een **sepot** van het onderzoek.

a) Het **sepot** kan een logisch gevolg zijn van de omstandigheden van het onge-

val: bijvoorbeeld indien de persoon die verantwoordelijk is voor het ongeval zelf is overleden bij het ongeval of tijdens de procedure, kan geen strafvervolgning meer worden ingesteld.

De slachtoffers hebben evenwel steeds, zelfs bij een **sepot**, de mogelijkheid om schadevergoeding te vorderen om de geleden schade te herstellen. Deze vordering wordt voor de politierechtbank gebracht. Zij is gericht tegen de erfgenamen van de betrokken persoon of meer algemeen tegen de verzekeringsmaatschappij die de burgerlijke aansprakelijkheid van de verantwoordelijke voor het ongeval dekt.

b) **Sepot** volgt ook indien de persoon die verantwoordelijk is voor het ongeval niet is geïdentificeerd of niet met voldoende zekerheid is geïdentificeerd (bijvoorbeeld bij **vluchtmisdrijf**). Indien het slachtoffer of zijn nabestaanden worden geconfronteerd met een dergelijke beslissing van het **parket**, raadplegen zij best een advocaat om na te gaan of het raadzaam is een **klacht tegen onbekenden** in te dienen en zich **burgerlijke partij** te stellen voor de

onderzoeksrechter (zie verder). Deze stap heeft echter enkel zin indien bijkomende onderzoekshandelingen enige kans hebben de waarheid aan het licht te brengen.

De beslissing tot **sepot** moet worden gemotiveerd en ter kennis worden gebracht van de “**benadeelde persoon**” (zie verder) of van de **burgerlijke partij**.

39. Gerechtelijk onderzoek

De **procureur des Konings** kan overgaan tot **vorderingen** waarmee hij aan een **onderzoeksrechter** vraagt verscheidene maatregelen te nemen (een **autopsie** bevelen, een **aanhoudingsbevel** afgeven, ...). De **procureur des Konings** kan tot dergelijke **vorderingen** overgaan zodra hij is ingelicht door de politiediensten ter plaatse. Hij kan ook later tot deze **vorderingen** overgaan: in dat geval blijft hij het onderzoek leiden tot de **onderzoeksrechter** het onderzoek voert.

40. Op elk tijdstip tijdens het onderzoek (met andere woorden tot de beslissing van de **procureur des Konings**,

hetzij tot **sepot**, hetzij tot dagvaarding voor de politierechtbank) kan de familie van het slachtoffer het optreden van de **onderzoeksrechter** teweegbrengen door middel van de **burgerlijke partijstelling**.

Voor een slachtoffer of zijn nabestaanden betekent dit dat zij zich vanaf het onderzoek doen gelden als een partij in de procedure. Zij kunnen dus optreden in het verloop van de procedure en hun standpunt te kennen geven vooraleer een beslissing over het vervolg van de procedure wordt genomen (zie verder onder 43).

Zelfs indien zij zich niet formeel **burgerlijke partij** willen stellen, kunnen het slachtoffer of zijn nabestaanden toch een aantal beperktere rechten doen gelden, zoals hierna toegelicht.

Het slachtoffer of zijn nabestaanden kunnen zich ook in een later stadium **burgerlijke partij** stellen, te weten tijdens de terechtzitting voor de strafrechtbank waarvoor de verantwoordelijke voor het ongeval eventueel zal worden vervolgd (politierechtbank).

Deze tweede vorm van **burgerlijke partijstelling** beoogt enkel een veroordeling van de verantwoordelijke door de strafrechtbank tot een schadevergoeding bij wijze van compensatie van de schade geleden door het slachtoffer en/of zijn familie (zie verder).

*Hoe zich **burgerlijke partij** stellen voor de **onderzoeksrechter**?*

Er zijn twee mogelijkheden:

a) de zaak is reeds aanhangig gemaakt bij een **onderzoeksrechter** (zie hierboven bij punt 39). In dat geval moet contact worden opgenomen met de **onderzoeksrechter** zodat hij nota kan nemen van de **burgerlijke partijstelling**. Voor deze stap moet geen voorschot worden betaald.

b) de zaak is nog niet aanhangig gemaakt bij een **onderzoeksrechter**. In dit geval moet een klacht worden gericht aan de **onderzoeksrechter**, eventueel door toedoen van een advocaat, waarin de feiten worden uiteengezet met vermelding van de identiteit van het slachtoffer en van de personen die zich **burgerlijke partij** stellen. De klacht

moet de datum en plaats van de feiten vermelden, alsook de politiedienst die is opgetreden. Het is ook nuttig het **notitienummer** (identificatienummer van het dossier) te vermelden dat voorkomt op het **proces-verbaal**.

Het kan nuttig zijn in deze klacht de “onderzoekshandelingen” te vermelden, met andere woorden de maatregelen die de **onderzoeksrechter** zou moeten nemen.

De betrokkenen moeten zich wenden tot de griffie van de bevoegde correctionele rechtbank en een voorschot betalen dat meestal om en bij de € 125 bedraagt, naar gelang van het geval. Dit bedrag kan echter in bepaalde omstandigheden aanzienlijk hoger liggen, gelet op de eventuele noodzaak tot diverse deskundigenonderzoeken die de betrokkene heeft gevraagd. Bij een veroordeling van de dader wordt de door de **burgerlijke partij** in consignatie gegeven som aan haar terugbetaald na aftrek van de kosten in haar belang die bepaald zijn in het vonnis. In geval van vrijspraak of **buitenvervolginstelling** daarentegen, wordt de **burgerlijke partij** veroordeeld tot de kosten en krijgt

zij enkel het resterende bedrag terug na aftrek van de in haar belang gemaakte kosten (inzonderheid de kosten van de deskundigenonderzoeken).

De **onderzoeksrechter** ontvangt de klager en maakt een **proces-verbaal** van **burgerlijke partijstelling** op dat hij overmaakt aan de **procureur des Konings**. Deze reageert erop door op zijn beurt aan de **onderzoeksrechter** te vragen de onderzoeksmaatregelen uit te voeren die hij nodig acht om de waarheid te achterhalen.

41. PRAKTISCH ADVIES

In uw hoedanigheid van ouder van het slachtoffer of als u meent dat u schade heeft geleden, kan u, ondanks het **sepot**, toch de verwijzing verkrijgen van de verantwoordelijke naar de bevoegde politierechtbank voor welke u schadevergoeding kan vorderen.

Daartoe kan u zich **burgerlijke partij** stellen voor de **onderzoeksrechter**, zoals hierboven is gesteld, dan wel overgaan tot een **rechtstreekse dagvaarding** voor de politierechtbank. In dat geval raden wij u aan een beroep te doen op een advocaat.

42. Wanneer het onderzoek en de deskundigenonderzoeken zijn beëindigd, bezorgt de **onderzoeksrechter** het dossier aan de **procureur des Konings**. Deze neemt schriftelijke **vorderingen** om van de **raadkamer** te verkrijgen dat zij doorverwijzing van de zaak naar de politierechtbank beveelt.

De **procureur des Konings** kan ook een **buitenvervolginstelling** vorderen indien er onvoldoende bewijzen zijn. De **raadkamer** beslist eveneens over de eventuele **buitenvervolginstelling**.

De **burgerlijke partijen** en de persoon verantwoordelijk voor het ongeval worden samen voor de **raadkamer** opgeroepen waar zij hun opmerkingen betreffende het verzoek van de **procureur des Konings** inzake de verwijzing of **buitenvervolginstelling** kenbaar kunnen maken.

Indien de **raadkamer** een beschikking tot **buitenvervolginstelling** neemt, hebben de **burgerlijke partijen** de mogelijkheid beroep ertegen in te stellen. In een dergelijk geval hebben zij er echter

belang bij het advies in te winnen van een advocaat.

43. Mogelijkheden voor het slachtoffer en zijn familie om in de procedure op te treden

Verklaring van benadeelde persoon

De slachtoffers en hun nabestaanden kunnen ook, voordat zij zich **burgerlijke partij** stellen, op beperkte wijze optreden in de procedure, door zich **benadeelde persoon** te verklaren.

Om het statuut van **benadeelde persoon** te verkrijgen, volstaat het zich persoonlijk of via een advocaat aan te bieden bij het secretariaat van het **parket**

om het formulier voor **verklaring van benadeelde persoon** in te vullen.

Door middel van deze verklaring kan enig dienstig document aan het dossier worden toegevoegd, worden inlichtingen verstrekt over een eventueel **sept** en de reden ervan, of over de instelling van een **gerechtelijk onderzoek** (zie hierboven onder 39) en over de bepaling van de rechtsdagen, zowel voor de onderzoeks- als de vonnisgerechten (inzonderheid voor de **raadkamer**).

Burgerlijke partij

De slachtoffers en hun nabestaanden die zich burgerlijke partij hebben gesteld (zie boven) genieten daarnaast aanvullende rechten in een **gerechtelijk**

onderzoek dat in principe geheim blijft, zoals:

- het recht om het dossier te raadplegen, met toestemming van de **onderzoeksrechter** (indien hij inzage weigert of niet antwoordt op dit verzoek, kan beroep worden ingesteld);
- het recht om bijkomende onderzoeksmaatregelen te vragen.

Teneinde deze rechten uit te oefenen, moet de betrokkene een verzoekschrift tot de **onderzoeksrechter** richten dat wordt neergelegd ter griffie van de rechtbank.

Ingeval de **onderzoeksrechter** weigert, is beroep mogelijk voor de kamer van inbeschuldigingstelling.

44. Contacten tussen de ouders van het slachtoffer en het **parket**

In de loop van het onderzoek worden de slachtoffers en/of hun wettelijke vertegenwoordigers en hun ouders geïdentificeerd.

Het **parket** zal het initiatief nemen om de slachtoffers en/of hun ouders ervan op de hoogte te brengen dat het onderzoek gesloten is en voor de politierechtbank een zittingsdag is bepaald, voor zover zij zich **burgerlijke partij** hebben gesteld of een **verklaring van benadeelde persoon** hebben ingediend.

Dit neemt niet weg dat in eender welk stadium van de procedure inlichtingen kunnen worden ingewonnen over de

stand van de rechtspleging. Er moet evenwel worden voorkomen dat het optreden bij het **parket** het onderzoek onnodig vertraagt⁹. Desgewenst kan een beroep worden gedaan op een advocaat.

Voor informatie over de strafrechtspleging in het algemeen kan u terecht bij de Justitiehuizen. Bij elk **parket** bestaat bovendien een **dienst slachtofferonthaal**, die ook optreedt ten behoeve van slachtoffers van zware verkeersongevallen. **Justitieassistenten belast met slachtofferonthaal** kunnen in opdracht van de **substituut van de procureur des Konings** meer specifieke informatie verstrekken bij het dossier. Ze kunnen u steun of bijstand bieden in bepaalde stadia van de rechtspleging (bijvoorbeeld: raadplegen van het dossier, zitting van de rechtbank) en u, indien nodig, begeleiden naar de bevoegde dienst of magistratuur. Ze kunnen eveneens informatie geven over gespecialiseerde diensten voor slachtofferhulp. De lijst van de **diensten slachtofferonthaal** staat achteraan in de brochure.

(9) Een gerechtelijk vooronderzoek gevoerd door de procureur of een onderzoek gevoerd door de onderzoeksrechter duurt in geval van onvrijwillige doodslag gemiddeld een jaar, of zelfs meer ingeval deskundigenonderzoeken moeten worden gevoerd.

45. Praktisch advies

- 1° De **dienst slachtofferonthaal** bij het bevoegde **parket** kan de families van de slachtoffers helpen bij het contact met de **substituut van de procureur des Konings** belast met het dossier. Aarzel niet een beroep erop te doen.
- 2° Vraag de naam van de **substituut van de procureur des Konings** die uw dossier behandelt. Dat kan via een gewone brief gericht aan het **parket**. Die brief moet zoveel mogelijk informatie bevatten zodat het dossier kan worden geïdentificeerd (**notitienummer**, of bij gebrek eraan, de datum waarop en de plaats waar de klacht werd ingediend...).
- 3° U vraagt de **substituut van de procureur des Konings** om u over de stand van zaken van het dossier op de hoogte te houden door hem rechtstreeks aan te schrijven, dan wel via de **dienst slachtofferonthaal**.
- 4° Indien de **substituut van de procureur des Konings** de zaak wil seponeren, kan u hem schriftelijk uw argumenten tegen het **sepot** van het dossier meedelen.

Het kan nuttig zijn u in dit opsporingsonderzoek te laten bijstaan door een ter zake gespecialiseerde advocaat. Hij kan optreden als tussenpersoon met het **parket** en aldus:

- u de zorgen (en bijkomende psychologische moeilijkheden) veroorzaakt door het contact met het gerecht voor zulke pijnlijke zaken besparen;
- u de betekenis van akten en documenten die u worden bezorgd, uitleggen;
- optreden bij de bevoegde overheid en haar belangrijke informatie ter kennis brengen.

Uw advocaat zal vaak beter dan de familie in staat zijn om de met het dossier belaste **substituut van de procureur des Konings** ervan te overtuigen de verantwoordelijke voor het ongeval voor de rechtbank te vervolgen.

Indien deze stap geen succes kent, kan de advocaat u advies geven over het nut een klacht bij een **onderzoeksrechter** in te dienen of zelfs over te gaan tot de **rechtstreekse dagvaarding** voor de rechtbank.

VII. Gevolgen van het ongeval: procedures voor de rechtbank en strafrechtelijke gevolgen

46. Een ongeval met doden of gewonden kan tot twee soorten juridische gevolgen leiden:

- strafrechtelijke gevolgen, indien de bestuurder een misdrijf heeft gepleegd;
- burgerrechtelijke gevolgen, waarbij de dader de geleden schade moet herstellen.

In het eerste geval wordt de vordering ingesteld door het **parket** of krachtens een beslissing van de **raadkamer**. Zij beoogt de veroordeling van de beklaagde tot strafrechtelijke straffen wegens overtreding van de wegcode en het onopzettelijk verwonden of doden van een persoon (boete, gevangenisstraf, **vervalvenverklaring van het recht tot sturen**).

In het tweede geval wordt de vordering ingesteld door het slachtoffer teneinde schadevergoeding te verkrijgen.

Welke strafrechtelijke straffen kan de politierechtbank (strafrechtelijke afdeling) uitspreken?

Sedert de laatste hervorming (31 maart 2006) beschikt de politierechtbank over een bijzonder volledig gamma straffen en maatregelen zodat zij op passende wijze kan reageren op het gedrag van de verantwoordelijke van het ongeval: gevangenisstraf, boete, **vervalvenverklaring van het recht tot sturen**, werkstraf, opschorting van de uitspraak, gewoon uitstel of probatieuitstel, opleidingen, ...

Bepaalde straffen kunnen samen worden opgelegd.

Ten slotte bepaalt de wet steeds minimum- en maximumstraffen. De rechter beschikt aldus over enige beoordelingsmarge om naar gelang van de omstandigheden van het ongeval en het verleden van de dader de meest rechtvaardige straf te bepalen.

47. Strafrechtelijke sancties bij een dodelijk ongeval

Artikel 419 van het Strafwetboek, gewijzigd in 2004 en in 2006, heeft de strafsancties verzaamd. Voortaan wordt onopzettelijk doden gestraft:

- met gevangenisstraf van drie maanden tot vijf jaar;
- met geldboete van 275 tot 11 000 euro;
- met een vervalvenverklaring van het rijbewijs van acht dagen tot vijf jaar. De vervalvenverklaring is verplicht indien het doden is gepleegd met de verzwarende omstandigheid van een zware overtreding, **alcoholintoxicatie** of in staat van **dronkenschap**. In dergelijke gevallen wordt een vervalvenverklaring van ten minste drie maanden opgelegd, die wordt gecombineerd met de verplichting alle examens (theoretisch, praktisch, medisch en psychologisch) opnieuw af te leggen.

De rechter kan in de plaats van een gevangenisstraf ook een werkstraf uitspreken. Die straf, die 46 tot 300 uur duurt, moet binnen een jaar na het uitspreken van het vonnis worden uitgevoerd.

In het geval van verkeersongevallen kan de werkstraf worden uitgevoerd in ziekenhuizen of revalidatiecentra, waardoor de betrokkenen in het bijzonder bewust worden gemaakt van de schadelijke gevolgen van gevaarlijk rijgedrag.

48. Strafsancties in geval van letsel

Artikel 418 van het Strafwetboek, eveneens gewijzigd in 2004 en 2006, straft degene die iemand bij een verkeersongeval onopzettelijk letsel toebrengt:

- met gevangenisstraf van acht dagen tot één jaar;
- met geldboete van € 275 tot € 5 500;
- met een **vervalvenverklaring van het recht tot sturen** van acht dagen tot vijf jaar (verplicht in geval van herhaling van **alcoholintoxicatie**);
- met werkstraf van 46 tot 300 uur (ter vervanging van een gevangenisstraf).

Deze straffen kunnen vergezeld gaan van gewoon uitstel of probatieuitstel.

In geval van gewoon uitstel voert de veroordeelde zijn straf niet of gedeeltelijk niet uit op voorwaarde dat hij tijdens de proeftijd (een tot vijf jaar) niet opnieuw wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van meer dan zes maand.

In geval van probatieuitstel wordt de vrijstelling van tenuitvoerlegging niet enkel onderworpen aan het risico op automatische herroeping, maar tevens afhankelijk gesteld van het vervullen van

bepaalde voorwaarden (volgen van een opleiding, ontwenningbehandeling...). Ingeval de probatievoorwaarden niet worden vervuld, moet de uitgesproken hoofdstraf worden ondergaan.

In het kader van deze probatiemaatregelen organiseert het Belgisch Instituut voor de Verkeersveiligheid (BIVV) cursussen die bestuurders wijzen op de gevaren van hun gedrag in het verkeer.

Indien de verantwoordelijke voor het ongeval veroordeeld is tot een **vervalvenverklaring van het recht tot sturen**, wordt de vervallenverklaring slechts van kracht na de beroepstermijn (15 dagen) en na kennisgeving door het **parket**. De veroordeelde beschikt over vijf dagen om zijn rijbewijs in te leveren ter griffie van de politierechtbank die hem heeft veroordeeld.

De veroordeelde kan, om dringende professionele of familiale redenen, de **procureur des Konings** vragen dat de vervallenverklaring tijdens een bepaalde periode wordt uitgevoerd. De vervallenverklaring kan echter in geen geval worden gesplitst.

Sinds 31 maart 2006 kan de rechter de veroordeelde de toestemming geven om korte perioden van vervallenverklaring tijdens het weekend uit te voeren. Het besturen van een voertuig ondanks een **vervallenverklaring van het recht tot sturen** wordt uiterst streng gestraft (15 dagen tot een jaar gevangenisstraf, € 2 750 tot € 11 000 boete, drie maanden tot vijf jaar **vervallenverklaring van het recht tot sturen**). Bij herhaling kunnen de straffen worden verdubbeld en kan de vervallenverklaring definitief worden.

De rechter kan, in uitzonderlijke omstandigheden, stellen dat de overtreding(en) bewezen is/zijn, maar de uitspraak van de veroordeling opschorten tijdens een bepaalde proeftermijn. Aldus wordt voorkomen dat de veroordeling wordt vermeld in het strafregister van de betrokkene, die evenwel de geleden schade moet herstellen.

**VIII. Gevolgen van het ongeval:
procedure voor de rechtbank;
burgerrechtelijke gevolgen;
herstel van schade**

49. Inleiding

Wat de bepaling van de aansprakelijkheid voor een ongeval betreft, moet een onderscheid worden gemaakt tussen ongevallen voor 1 januari 1995 en ongevallen na die datum.

Hoewel de regels inzake schadeloosstelling niet zijn gewijzigd, is zulks wel het geval voor de regels inzake aansprakelijkheid en rechtspleging.

Inzake aansprakelijkheid:

Krachtens de wet van 30 maart 1994 “houdende sociale bepalingen”, zijn de aansprakelijkheidsregels gewijzigd wat voetgangers en fietsers betreft en meer algemeen iedere persoon die zich niet in een voertuig bevindt en een lichamenlijk letsel oploopt. Deze regels zijn opnieuw gewijzigd door de wet van 13 april 1995, in werking getreden op 1 juli 1995, die de bescherming van de slachtoffers heeft uitgebreid tot de passagiers (zie verder onder 55).

Inzake de rechtspleging:

Sedert de wet van 11 juli 1994 worden alle strafrechtelijke of burgerrechtelijke

procedures inzake verkeersongevallen, ongeacht de ernst van de ongevallen, behandeld door één enkel gerecht, te weten de politierechtbank.

50. Het slachtoffer van schade veroorzaakt door een strafrechtelijke inbreuk heeft in ons rechtssysteem de keuze tussen twee mogelijkheden: zich aansluiten bij de **strafvordering** ingesteld door de bevoegde autoriteit of zelf het initiatief daartoe nemen indien de bevoegde autoriteit niets doet, dan wel een louter burgerlijke procedure instellen.

Hierna worden opeenvolgend de strafrechtelijke procedure en de burgerrechtelijke procedure, de regels inzake aansprakelijkheidsrecht die gelden voor deze procedures en de toepasselijke regels inzake het herstel van verscheidene vormen van schade besproken.

51. Regels inzake strafprocesrecht

Als gewond slachtoffer of nabestaande van een overleden slachtoffer heeft u altijd de mogelijkheid de politierechtbank te vragen dat niet enkel de “materiële” (bijvoorbeeld kleding) en “lichamelijke”

schade (bijvoorbeeld letsels), maar ook de **morele schade** (zie verder) wordt vergoed. Eén en ander betreft de “**burgerlijke**” vordering.

Wanneer de feiten een inbreuk vormen op het Strafwetboek of de wegcode, kan het **parket** voor de politierechtbank een “**strafvordering**” instellen. Die vordering beoogt de dader van de feiten te veroordelen tot een van de in de wet omschreven straffen (boete, gevangenisstraf, **vervalvenverklaring van het recht tot sturen...**). Indien het **parket** de dader van een inbreuk niet vervolgt, kan het slachtoffer een **strafvordering** trachten in te stellen door middel van een **rechtstreekse dagvaarding** bij de politierechtbank. De kansen op succes ervan zijn echter beperkt.

52. Ingeval het **parket** beslist een **strafvordering** in te stellen, kan het slachtoffer er als het ware zijn **burgerlijke vordering** tot herstel van de schade aan toevoegen door zich “burgerlijke partij” te stellen. Op die wijze zal het slachtoffer het gevoel hebben ook op strafrechtelijk vlak nauwer te worden betrokken bij de

werking van het gerecht, ook al heeft zijn vordering enkel betrekking op het herstel van de geleden schade.

Thans is enkel de politierechtbank bevoegd om kennis te nemen van alle inbreuken op wetten en regelgevingen inzake verkeer, en inzonderheid vluchtmisdrijven, ook wanneer het verkeersongeval de dood van of slagen en verwondingen aan andere personen met zich heeft gebracht.

De beklagde verschijnt hetzij persoonlijk hetzij via de persoon van een advocaat.

De rechtbank kan evenwel – ambtshalve of op verzoek van de partijen - in elke stand van het geding - de persoonlijk verschijning bevelen. Zij zal dit doen wanneer zij de aanwezigheid van de betrokkene nodig acht in functie van de waarheidsvinding of van de straftoemeting.

De rechter heeft verder tevens de bevoegdheid om een bevel tot medebrengring uit te vaardigen, waarbij de betrokkene maximaal 24 uren van zijn vrijheid kan worden beroofd, teneinde voor de rechtbank te worden gebracht om te worden gehoord.

53. De **burgerlijke vordering**

Het slachtoffer van een verkeersongeval is nooit verplicht zich burgerlijke partij te stellen. Indien het slachtoffer het wenst kan de **burgerlijke vordering** afzonderlijk, en dus los van de **strafvordering**, worden ingesteld. Het is evenwel niet in het belang van het slachtoffer dit te doen indien het **parket** het initiatief neemt om strafrechterlijk te vervolgen. In dergelijke gevallen zal het slachtoffer er alle belang bij hebben zich burgerlijke partij te stellen om de **vorderingen** van het **parket** te ondersteunen en de veroordeling van de betichte chauffeur te bekomen.

Het valt niet in te zien wat het belang van het slachtoffer zou kunnen zijn om de **strafvordering**, wanneer zij door het **parket** voor de politierechter wordt ingesteld, niet bij wijze van **burgerlijke partijstelling** te volgen. Indien evenwel het slachtoffer niet de gelegenheid heeft gehad om zich bij de **strafvordering** aan te sluiten om welke reden ook (niet geïnformeerd, slachtoffer in ziekenhuis b.v.), dan kan het slachtoffer nog steeds

de afzonderlijke **burgerlijke vordering** voor de politierechtbank instellen.

De politierechtbank is bevoegd om alle **vorderingen** tot schadevergoeding ten gevolge van een verkeersongeval te onderzoeken, ongeacht het bedrag van de vordering en zelfs indien het ongeval niet op de openbare weg heeft plaatsgevonden.

Het hoger beroep dat wordt ingesteld tegen een vonnis van de politierechtbank, wordt behandeld door een kamer van de rechtbank van eerste aanleg.

54. De schade-eis

a) Het principe van de schadevergoeding

Al wie als slachtoffer van een verkeersongeval schade heeft geleden heeft het recht op «vergoeding» van deze schade.

b) De bepaling van de schade in concreto

Het slachtoffer zal wel, om zijn schade-eis in te brengen, het bestaan en de omvang van de schade in rechte moe-

ten aantonen en begroten. Een rechter kan geen schadevergoeding toekennen wanneer die niet specifiek gevraagd is door het slachtoffer. De rechter kan ook nooit een hoger schadebedrag toekennen dan wat gevraagd wordt door het slachtoffer.

c) Indicatieve tabel

Op geregeld tijdstip wordt door twee verenigingen van magistraten een «indicatieve tabel» van mogelijks toe te kennen bedragen gepubliceerd. Een uittreksel van de meest recente versie van de indicatieve tabel wordt in bijlage gevoegd.

Alleen wanneer het bestaan van de schade vaststaat maar de omvang niet op een gemotiveerde basis kan worden bepaald, zoals o.a. dikwijls bij de **morele schade** het geval is, kan de indicatieve tabel helpen. In alle andere gevallen dient de op redelijke en correcte wijze begrote schade vergoed te worden. Zoals blijkt uit haar naam, is de tabel louter indicatief en is dus op generlei wijze bindend. Zij heeft slechts tot doel voor alle partijen en ook voor de rechters een hulpmiddel te zijn waaraan de zienswijzen en de beoordelingen kunnen getoetst worden. De aangeduide bedragen kunnen dus niet als minimum of maximum bedragen worden beschouwd.

Dit dient bij de bespreking van iedere schadepost hierna telkens mee in overweging te worden genomen.

55. De regeling van de aansprakelijkheid

Sinds 1 juli 1995 zijn twee verschillende stelsels van toepassing.

a) Het eerste stelsel heeft steeds bestaan. Het houdt in dat het slachtoffer dat de geleden schade wil zien vergoeden het bewijs moet leveren niet alleen

1° van het bestaan van de schade en van de omvang ervan, 2° van het verband tussen de geleden schade en het ongeval, doch vooral 3° dat de schade te wijten is aan de «fout» van de betrokken bestuurder.

Dit oorspronkelijke stelsel blijft van kracht voor de schade opgelopen door de bestuurders zelf van de voertuigen: zij zullen dus moeten bewijzen dat de door hen geleden schade veroorzaakt is door de fout van een derde, die het slachtoffer kan zijn. Dit oorspronkelijke stelsel geldt eveneens voor de vergoeding van de niet-lichamelijke schade (schade aan de kleren, schade aan voorwerpen) die door de slachtoffers is geleden. Hieronder vallen eveneens de «administratieve kosten», waaronder kosten voor correspondentie, telefoon, verplaatsingen, voor zover deze kosten door stukken worden gestaafd.

b) Het tweede stelsel steunt op de **objectieve aansprakelijkheid**, d.i. een recht op schadevergoeding los van het bestaan van een fout. Dit stelsel is van kracht zowel voor de slachtoffers welke niet in het voertuig waren als voor de

inzittenden en heeft betrekking op alle schade die verband houdt met lichamelijke schade of met het overlijden. Dit stelsel is niet van toepassing op een bestuurder van een motorrijtuig.

Het verschil met het eerste stelsel is dat de betrokken slachtoffers (buiten het voertuig + inzittenden, doch niet de bestuurders) de zekerheid hebben dat hun schade, geleden bij een ongeval waarin een motorrijtuig betrokken is, zal worden hersteld, aangezien de vergoeding niet meer afhankelijk is van het bewijs van een fout van de bestuurder. Vanzelfsprekend zullen de betrokken slachtoffers nog steeds de omvang van die schade moeten bewijzen.

Hetzelfde stelsel van **objectieve aansprakelijkheid** geldt eveneens voor slachtoffers van ongevallen waarbij een trein of een tram is betrokken.

56. De schade zal, in het tweede stelsel, worden vergoed door de verzekeraar van het betrokken voertuig. Deze verzekeraar zal zich niet meer kunnen beroepen op een fout die het slachtoffer zou hebben begaan om aldus te pogen

een verdeling van de aansprakelijkheid te bekomen of in het geheel niet te moeten tussenkomen.

Als enige uitzondering geldt het geval waar de verzekeraar zou bewijzen dat het slachtoffer van meer dan 14 jaar het ongeval en zijn gevolgen heeft gewild. Dit begrip komt neer op de situatie van zelfmoord.

In elk geval garandeert het stelsel dat wanneer een slachtoffer jonger is dan 14 jaar alle fysische en **morele schade** door het rechtstreekse slachtoffer geleden, zal worden vergoed, evenals de schade van de «rechthebbenden» d.w.z. schade die door familieleden wordt geleden. Het zal in dit laatste geval kunnen gaan om **morele schade** naar aanleiding b.v. van het overlijden van het slachtoffer. Morele of materiële schade (i.v.m. met kosten van de zorgverstrekking) kan zich ook voordoen in hoofde van de familieleden van een zwaar gewond slachtoffer: b.v. bij blijvende handicap of invaliditeit, ...

57. Alles wat geen betrekking heeft op het herstel van lichamelijke schade, met inbegrip van de kleren, of overlijden, blijft onderworpen aan het eerste stelsel.

Dit wil zeggen dat het slachtoffer voor louter materiële schade, met uitzondering van de kleren die beschadigd werden ingevolge de lichamelijke schade, nog steeds het bewijs zal moeten leveren van de fout van de betrokken bestuurder. Dit wil bovendien zeggen dat indien het slachtoffer zelf een fout heeft begaan waaruit materiële schade voortvloeit voor de automobilist (b.v. beschadigd koetswerk), de eigenaar van het beschadigde voertuig of elke persoon die materiële schade heeft ondergaan de vergoeding van deze schade van het slachtoffer zal kunnen eisen. Hetzelfde geldt voor de lichamelijke schade geleden door de bestuurder.

Het spreekt vanzelf dat dit de procedures aanzienlijk kan compliceren.

De wet bepaalt wel dat het voor verzekeraars verboden is de sommen die zij verschuldigd zijn op basis van de **objectieve aansprakelijkheid** te compenseren met de sommen die hun verzekerde van het slachtoffer zou kunnen eisen op basis van de fout-aansprakelijkheid.

Het herstel van de schade

A. Het herstel van de materiële schade

58. Materiële schade staat tegenover «lichamelijke» schade. Materiële schade heeft betrekking op schade aan het voertuig, doch eveneens op schade aan voorwerpen die eigendom zijn van het slachtoffer (kleden, vervoerde voorwerpen...).

Voor schade aan een voertuig wordt, op basis van akkoorden gesloten tussen de verzekeringsmaatschappijen, afgeweken van de gebruikelijke vergoedingsprocedure: het is de verzekeraar van de eigenaar van het voertuig die de schade aan

het voertuig van de verzekerde door een **deskundige** laat vaststellen en die vergoedingen die de verzekerde toekomen zal regelen, wanneer vaststaat dat de aansprakelijkheid op de tegenpartij berust.

Wat de overige materiële schade betreft wordt er zelden overgegaan tot een expertise. Meestal stuurt de verzekeringsmaatschappij een inspecteur bij de betrokken persoon om een inventaris op te maken van de beschadigde kleden en andere voorwerpen, waarna een forfaitair bedrag wordt aangeboden als vergoeding, rekening houdend met de leeftijd van de betrokken voorwerpen. Het is dus in het belang van de slachtoffers om alle bewijsstukken met betrekking tot hun schade bij te houden (verplaatsingskosten, correspondentie, telefoon, enz). Het is aangewezen dat de slachtoffers zich laten bijstaan (**rechtsbijstands**-verzekeraar, advocaat) om zeker te zijn dat hun belangen naar behoren worden behartigd in het bijzonder wanneer een definitieve schaderegeling wordt voorgesteld.

B. De vergoeding van de lichamelijke schade

B.1 - Welke verzekeraar?

59. De verzekeraar van elk voertuig dat bij een ongeval betrokken is, dient de schade aan passagiers, voetgangers of fietsers die het slachtoffer zijn van het ongeval te vergoeden. Hetzelfde geldt voor de vervoersmaatschappij die het betrokken spoor- of tramvoertuig uitbaat.

In de praktijk zal het vaak voorkomen dat de passagiers zich wenden tot de verzekeraar van het voertuig, waarin zij zich bevonden op het ogenblik van het ongeval. Dit valt wellicht te verklaren doordat zij gemakkelijker de naam van de betrokken verzekeraar zullen kennen. Indien meerdere voertuigen betrokken zijn kan het slachtoffer zich tot eender welke van de betrokken verzekeraars wenden. Dit verklaart dat de verzekeraars een aantal onderlinge afspraken hebben gemaakt die de slachtoffers niet binden doch waarop zij zich wel kunnen beroepen. Het doel is de vergoeding van de lichamelijke schade

te bespoedigen en tot een vlugge voorlopige berekening te komen, zowel van de lichamelijke als van de materiële schade.

Het voorwerp van deze afspraken is te bepalen welke verzekeraar de voorlopige of definitieve vergoeding zal moeten regelen van het slachtoffer dat beschermd wordt door het stelsel van **objectieve aansprakelijkheid** en de voorlopige en definitieve verdeling van de regeling tussen de verzekeraars onderling te bepalen.

De toepassing van deze afspraken sluit helemaal niet uit dat het voor het slachtoffer toch aangewezen zal zijn zich te laten bijstaan door een advocaat. Deze zal kunnen bepalen wat op onbetwistbare wijze verschuldigd is. Hij zal tevens alle bewijsmiddelen met betrekking tot de verschillende schadeposten kunnen verzamelen. Hij zal er eveneens kunnen voor zorgen dat er geen definitieve regeling wordt getroffen met betrekking tot te laag gewaardeerde bedragen.

60. Het komt voor dat korte tijd na het ongeval een inspecteur van één van de betrokken verzekeringsmaatschappijen aanklopt bij de slachtoffers van het ongeval. Het is normaal dat de verzekeringsmaatschappijen zich vlug rekenschap willen geven van de omvang van de schade, gezien zij voor elk ongeval reserves moeten samenstellen. Het gebeurt dat de verzekeringsinspecteurs die naar de slachtoffers worden gezonden hun eenvoudige informatieopdracht overschrijden.

Een formele aanbeveling is dan ook dat slachtoffers of hun familieleden bij dergelijke gelegenheid nooit enig document ondertekenen waaruit enige erkenning zou kunnen voortvloeien wat betreft de feiten, de gezondheid van het slachtoffer, de aard van de lichamelijke letsels, het inkomen, de activiteit, enz. Het enige document dat onder dergelijke omstandigheden mag worden ondertekend is een voorlopig ontvangstbewijs¹⁰. Het kan inderdaad voorkomen dat de verzekeraar van het betrokken voertuig er toe instemt een provisie te betalen¹¹ zodat de eerste noden van het slachtoffer of zijn familieleden als gevolg van het

(10) Men zal er bovendien goed aan doen hiervan een kopie te vragen.

(11) Er bestaat een wettelijke verplichting tot betaling van provisie wanneer er zich geen vraag stelt over de aansprakelijkheid of de toepassing van het stelsel van de objectieve aansprakelijkheid de schade (nog) niet volledig begroot is. Het voorstel tot voorschot moet binnen de drie maanden na het verzoek tot schadevergoeding worden gemaakt.

ongeval worden verholpen. In dergelijk geval zal een voorlopig ontvangstbewijs worden voorgelegd waarop het bedrag is vermeld dat zal worden betaald. Dit document mag wel worden ondertekend maar men zal er goed aan doen na te gaan dat de betaling slechts provisioneel is. In geval van twijfel zal men er beter aan doen zich te onthouden en eerst een advocaat te raadplegen.

B.2 - Moet het slachtoffer door een advocaat worden bijgestaan?

Is het aanbevolen een advocaat te raadplegen? Is het nodig van zodra het ongeval zich heeft voorgedaan?

61. Het slachtoffer of zijn familieleden zullen eerst nagaan of zij geen beroep kunnen doen op een **rechtsbijstandsverzekering**. Hiertoe zullen de verzekeringspolissen van het slachtoffer en zijn familie worden onderzocht. Er bestaan verschillende soorten rechtsbijstandsverzekeringen; men zal er dus goed aan doen zorgvuldig alle verzekeringspolissen te onderzoeken. Bij twijfel is het aanbevolen de verzekeringsmakelaar

van het slachtoffer of zijn familie hierover te ondervragen.

Indien een **rechtsbijstandsverzekering** afgesloten is moet het ongeval zonder dralen aan de rechtsbijstandverzekeraar worden gemeld. Indien het slachtoffer reeds een advocaat gekozen heeft moet dit eveneens worden gemeld. Krachtens de verzekeringspolis en de wet is het slachtoffer steeds vrij bij de keuze van een advocaat en op geen enkele wijze verplicht de advocaat te nemen die de verzekeraar **rechtsbijstand** voorstelt.

De keuze van een advocaat is niet altijd gemakkelijk. Meer en meer zijn de advocaten gespecialiseerd. De advocaat waarop het slachtoffer reeds beroep heeft gedaan in verband met een huurprobleem, een echtscheiding of een commerciële zaak zal, wat zijn kwaliteiten ook mogen zijn op zijn eigen gebied, niet noodzakelijk een specialist zijn op het vlak van herstel van lichamelijke schade. Bij twijfel kan steeds contact worden genomen met de diensten van de Orde van Advocaten van het betrokken arrondissement en kan de naam

worden gevraagd van de advocaten die op dit vlak zijn gespecialiseerd.

Bij het eerste bezoek aan de gekozen advocaat wordt best heel precies informatie ingewonnen over de berekening van het ereloon (dit kan zijn op basis van het aantal uren die aan de zaak worden besteed: in dit geval vraagt men best het uurtarief; het kan ook zijn op basis van een percentage van de vergoedingen, in welk geval het aangegeven is informatie naar het precieze percentage te vragen, ...).

Onder normale omstandigheden, wanneer er dus geen uitzonderlijke complicaties tussenkomen, zal het totale ereloon 10% van het bedrag van vergoedingen niet overschrijden.

Tenzij bijzondere wetten anders bepalen, verwijst ieder eindvonnis, zelfs ambtshalve, de in het ongelijk gestelde partij in de kosten, onverminderd de overeenkomst tussen partijen, die het eventueel bekrachtigt. De kosten omvatten o. a. de rechtsplegingsvergoeding.

Dit is een forfaitaire tegemoetkoming in de kosten en erelonen van de advocaat van de in het gelijk gestelde partij.

B.3 - Oproeping door de geneesheer aangesteld door de verzekeringsmaatschappij

62. Wanneer het slachtoffer een tijdelijke of blijvende invaliditeit heeft opgelopen of een werkongeschiktheid, zal de verzekeraar van één van de voertuigen die bij het ongeval betrokken zijn het slachtoffer uitnodigen tot een medisch onderzoek. Dit medisch onderzoek is niet verplicht. Het is evenwel duidelijk dat bij weigering het slachtoffer minder kans maakt op een minnelijke regeling

van een schadevergoeding ten voorlopige en ten definitieve titel.

Indien het slachtoffer ingaat op de uitnodiging is het aanbevolen zich hierbij te laten bijstaan door de geneesheer van zijn keuze. Uiteraard zullen de antwoorden op de gestelde vragen waarheidsgetrouw moeten zijn en zorgvuldig geformuleerd om te vermijden dat deze antwoorden later tegen het slachtoffer worden ingeroepen.

Bij twijfel is het dus beter niet te antwoorden. Ondertekening van voorgelegde documenten zal best pas geschieden na voorafgaandelijk advies van de eigen advocaat van het slachtoffer. Het is bovendien aangewezen dat het

slachtoffer zich een kopie laat bezorgen van elk document dat het ondertekent.

Het verslag van een geneesheer, aange-steld door het slachtoffer of door een andere partij of door een verzekeraar, blijft een éézijdig document dat noch de andere partijen noch de rechter bindt.

De «lichamelijke schade» die wordt onderscheiden van de «materiële schade» (zie hierboven onder 58) valt uiteen in «**morele schade**» en «patrimoniële of economische schade».

C. De morele schade

63. Een onderscheid moet worden ge-maakt tussen de gevallen waar het slachtoffer is overleden en waarbij het dus zal gaan om **morele schade** van zijn nabestaanden en de gevallen waar het slachtoffer gewond is.

C.1 - Dodelijk ongeval

64. Bij overlijden van het slachtoffer onderscheidt de indicatieve tabel (over de rol en het gebruik van de indicatieve tabel, zie hierboven 54) in de versie van

begin 2006 de volgende gevallen en be-dragen:

1°verlies van een echtgenoot of partner : € 10 000.

2°verlies van vader of moeder : inwo-nend € 7 500; niet inwonend € 3 750.

3°verlies van een kind : inwonend € 10 000, niet inwonend € 5 000.

4° verlies van broer of zuster : inwonend € 2 500, niet inwonend € 1 500.

Een algemene opmerking voor alle ver-goedingen in geval van overlijden van het slachtoffer is dat zij duidelijk aan de lage kant zijn. Het behoort echter tot de partijen om andere bedragen te onder-handelen en desgevallend de zaak voor de rechtbank te brengen die uiteindelijk zal beslissen in welke mate de bedragen, conform de eis van een betrokken partij (het slachtoffer of de betrokken verze-keraar), kunnen worden verhoogd of verlaagd.(zie hierover ook punt 54 “De schade-eis”)

C.2 - Ongeval zonder dodelijke afloop

65. In geval het slachtoffer wel gewond maar niet overleden is, wordt door de rechtbanken rekening gehouden met een reeks mogelijk vergoedingen voor “**morele schade**”.

Er wordt vooreerst een morele schadevergoeding toegekend voor het loutere feit dat de «aantasting van de fysieke integriteit» (de verwondingen dus) het slachtoffer ook een moreel leed berokkent. Hiervoor wordt door de indicatieve tabel een morele schadevergoeding toegekend op basis van € 31 per dag voor de hospitalisatieperiode (gaande tot € 37,50 bij hevige pijn en bijzondere fysieke hinder) en € 25 per dag buiten de hospitalisatieperiode voor zover de ongeschiktheid 100% is. De betrokken bedragen worden naar evenredigheid verminderd indien de ongeschiktheid minder dan 100% is.

Naast deze “basisvergoeding voor **morele schade**” kunnen nog andere vergoedingen worden toegekend: zo bij voorbeeld het **pretium doloris** of de “prijs van het leed” dat door **deskun-**

digen op een schaal van 1 tot 7 graden wordt geschat. Voor de vaststelling van de bedragen door de rechter bestaat hier geen enkele regel. Dit ligt volledig binnen de subjectieve beoordeling van de rechter.

Hetzelfde geldt voor de **esthetische schade** die eveneens wordt geschat op een schaal van 1 tot 7. De **esthetische schade** betreft niet alleen de schade veroorzaakt door zichtbare letsels maar eveneens elke aantasting van het beeld dat derden van het slachtoffer kunnen hebben. Zo kan onder de **esthetische schade** vallen de omstandigheid dat het slachtoffer zich met een kruk of stok moet ondersteunen of verplicht is zich te verplaatsen in een rolstoel. Het spreekt vanzelf dat in zekere gevallen de **esthetische schade** ook aanleiding kan geven tot een economische schade waarmee eveneens rekening zou moeten worden gehouden.

Er zijn nog andere vormen van **morele schade** waarmee rekening kan gehouden worden indien ze nog niet vervat zitten in de hierboven aangehaalde bedragen, zoals het **pretium voluptatis**

(onmogelijkheid om verder aan bepaalde seksuele behoeften te voldoen of onmogelijkheid hieruit enige voldoening te putten), het feit voor een vrouw dat zij in de toekomst slechts via keizersnede zal kunnen bevallen, de onvruchtbaarheid die het gevolg is van het ongeval, de omstandigheid dat ondergane letsels de kansen op huwelijk verminderen,...

Men heeft het tenslotte over **genoegenschade** wanneer het ongeval, in uitzonderlijke gevallen, tot gevolg heeft dat het slachtoffer in de toekomst het verlies van een vrijetijdsactiviteit, die regelmatig beoefend werd, zal moeten lijden.

D. Economische schade

Ook op het vlak van de economische schade kunnen verschillende situaties zich voordoen.

D.1 - Overlijden

66. Bij overlijden gaat het vanzelfsprekend in de eerste plaats om de vergoeding van de begrafenis kosten. Indien de erfgenamen deze kosten normalerwijze in elk geval hadden moeten betalen, zal de vergoeding enkel slaan op de gevraagde betaling van deze kosten. Dit is het geval bij overlijden van een ouder of wanneer er een zeker leeftijdsverschil is tussen de echtgenoten.

Rechthebbers, die mee genoten van de inkomsten van het overleden slachtoffer, kunnen vergoed worden voor de

schade die voortvloeit uit het wegvalen van deze inkomsten waaruit zij een persoonlijk voordeel haalden. Het zal meestal gaan om schade geleden door de partner tengevolge van het overlijden van zijn echtgenoot of echtgenote. Het kan eveneens gaan om schade geleden door de kinderen tengevolge van de dood van één van beide ouders.

In dergelijk geval zal men eerst de inkomsten van het slachtoffer vaststellen, hiervan wordt dan het netto inkomen afgeleid. Men gaat na in welke mate dit inkomen in de toekomst kan worden gehandhaafd of gewijzigd is. Van het netto inkomen wordt het deel afgetrokken dat het slachtoffer aan zijn eigen onderhoud besteedde. Wat overblijft wordt dan beschouwd als het deel van het inkomen van het slachtoffer dat zijn rechthebbenden in de toekomst zullen moeten ontberen. De vergoeding van dit verlies aan inkomen kan gebeuren door uitbetaling van een kapitaalsom of een rente. Meestal zal de vergoeding in kapitaal gebeuren.

Er zal dus een **kapitalisatieberekening** worden gemaakt op basis van coëfficiënten die rekening houden met de beleggingsopbrengsten en de inflatie.

D.2 - Niet-dodelijke ongevallen

67. In geval van niet dodelijke verwondingen zullen vanzelfsprekend alle geneeskundige kosten aan het slachtoffer worden vergoed.

In de mate dat de tijdelijke ongeschiktheid een verlies aan inkomen zal meebrengen zal dit worden vergoed op basis van het netto salaris, maar met de nodige reserves voor wat betreft de eventuele belasting.

De vaststelling zal meestal in twee tijden geschieden. Eerst zal de rechtbank een vonnis uitspreken over de aansprakelijkheid of vaststellen dat er toepassing moet worden gemaakt van het stelsel van de **objectieve aansprakelijkheid**, waarbij een **deskundige** geneesheer zal worden aangesteld om de verwondingen te omschrijven en de ongeschiktheid die er uit volgt nader te bepalen.

De vergoeding van het slachtoffer zal pas geschieden nadat de **deskundige** zijn verslag zal hebben ingediend. Vaak zal een onderhandeling beginnen wat betreft de mogelijke vergoeding zodra het verslag van de expert-geneesheer is neergelegd.

68. Indien het slachtoffer een minderjarige is kan een transactie (dading) slechts plaatsvinden mits aan bijzondere voorwaarden is voldaan, die verschillen naargelang de ouders in leven zijn of het kind wees is. Om aan deze formaliteiten te ontsnappen kan het voorkomen dat verzekeringsmaatschappijen de dading door de ouders van de minderjarige laten ondertekenen, waarbij deze ouders zich ertoe verbinden de verzekerings-

maatschappij te vergoeden wanneer de minderjarige bij zijn meerderjarigheid de aangegane dading niet goedkeurt en een bijkomende vergoeding vraagt. Het is dus zeker aangewezen wanneer het om een minderjarige gaat, dat de ouders hun advocaat raadplegen alvorens enig akkoord in verband met de vergoeding van hun minderjarig kind te ondertekenen.

69. Wanneer het om een belangrijke ongeschiktheid gaat (boven de 30%) heeft de jurisprudentie de neiging het slachtoffer te vergoeden op basis van een **kapitalisatieberekening** die zal beantwoorden aan het verlies in salaris of beroepsinkomen voor het slachtoffer. Indien er geen verlies van beroeps-

inkomen is zal eventueel ook rekening gehouden worden met de bijkomende inspanningen die het slachtoffer zich in het kader van zijn professionele activiteit moet getroosten. Bij minder belangrijke ongeschiktheid zal het nadeel *ex aequo et bono* worden vergoed. Dit betekent dat de rechter in billijkheid zal oordelen door een forfaitair bedrag vast te stellen per percentagepunt ongeschiktheid. Dit bedrag zal afhangen van de leeftijd van het slachtoffer, van zijn beroepsinkomen en het belang van de schade.

70. Bepaalde slachtoffers komen hierdoor in een nadelige situatie terecht. Dit is met name het geval van de thuisblijvende vrouw omdat de rechtspraak de economische waarde van de huishoudelijke activiteit van de vrouw heel laag inschat (€ 17,5/dag voor een gezin zonder kind, € 25/dag voor een gezin met kind en € 5/dag per extra kind).

Hetzelfde geldt voor kinderen en studenten. Het aansprakelijkheidsrecht bepaalt dat het slachtoffer de werkelijkheid van zijn schade moet bewijzen. Het blijft heel hypothetisch te bepalen wat de economische toekomst van een

kind of een student is. Het gevolg is dat de rechter die terugschrikt voor te hoge vergoedingen de schade van het kind zal bepalen op basis van een laag toekomstig loon.

D.3 - Kapitaal of rente

71. De vergoeding van een toekomstige economische schade gebeurt meestal door toekenning van een kapitaal berekend volgens kapitalisatietabellen, zoals in geval van overlijden (cf. supra). Het slachtoffer kan evenwel vragen eerder een geïndexeerde rente te ontvangen. Op die manier is het beschermd tegen het mogelijke risico van geldontwaarding, of de risico's verbonden aan het beheren van een kapitaalsom van een redelijke omvang.

Er moet evenwel aan toegevoegd worden dat de verzekeraars indemniseren via rente niet genegen zijn (verplichting een dossier open te houden, met alle beheerskosten vandiën, onzekerheid wat betreft de ontwikkeling van de index, enz.). Het gevolg is dat slechts heel zelden men tot een akkoord zal kunnen komen met de verzekeraar wanneer

men een betaling van een rente vraagt; in bijna alle gevallen zal deze vraag aan de rechtbank moeten worden voorgelegd.

D.4 - Fiscaal statuut van de vergoedingen

72. De vergoedingen die een verlies aan beroepsinkomen vervangen zijn belastbaar. Volgens de bepaling van artikel 34 van het Wetboek op de inkomstenbelasting gaat het om vergoedingen die geheel of gedeeltelijk het blijvend verlies van winsten, beloningen of projecten vergoeden. Hetzelfde geldt, volgens artikel 31-4° van het Wetboek voor de vergoedingen die geheel of gedeeltelijk het tijdelijke verlies van loon dekken.

73. Alle andere vergoedingen zijn niet belastbaar. Dit betreft alle terugbetalingen van kosten, de vergoedingen voor *morele schade*, voor verleden of toekomstige medische zorgverstrekking, eventuele bijstand van derden, de vergoedingen voor aantasting van de fysieke integriteit zonder loonverlies, de interesten.

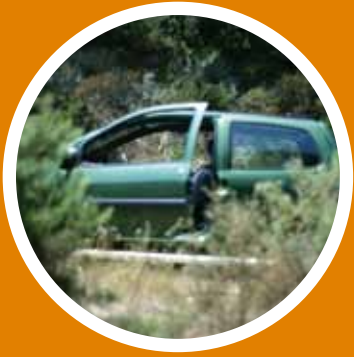
E. De houding van de verzekeringsmaatschappijen

74. De verzekeringsmaatschappijen zijn geen liefdadigheidsinstellingen; niemand kan het hun verwijten. Zij beheren, in het belang van de verzekerden, inkomsten die zij samenbrengen. De verzekering kan slechts voortbestaan op basis van het principe van de «mutualisering van de risico's». Sinds de tweede wereldoorlog is er een grote vooruitgang geboekt op het vlak van de vergoeding van slachtoffers van verkeersongevallen. Er was vooreerst het invoeren van de verplichte verzekering; dit werd later aangevuld door het opzetten van het Gemeenschappelijk Waarborgfonds dat de schade dekt veroorzaakt door niet verzekerde en gestolen voertuigen. Dit belet niet dat verzekeringsmaatschappijen zich steeds zullen inspannen de uit te keren bedragen tot een minimum te herleiden om aldus hun kosten zo laag mogelijk te houden.

Wie de aangeboden vergoeding betwist zal niet tot het einde van het proces zonder vergoeding blijven, zeker wanneer het stelsel van de **objectieve aansprakelijkheid** toepassing vindt. Het is mogelijk de verzekeringsmaatschappij te verplichten een provisie uit te betalen op basis van de onbetwistbare schade.

Hoe dan ook is de verzekeraar verplicht op iedere vergoedingsaanvraag te reageren (hij moet dus een voorstel tot vergoeding formuleren of uitleggen waarom hij niet overgaat tot vergoeding) binnen een termijn van drie maanden. Een effectieve betaling moet gebeuren één maand nadat het slachtoffer de offerte heeft goedgekeurd.

IX. Psychologische gevolgen van het ongeval

75. Een verkeersongeval heeft vaak lichamelijke, juridische en psychische gevolgen, die nauw met elkaar verweven zijn. In dit hoofdstuk gaan we in op de psychische gevolgen en de manier waarop je hiermee kan omgaan. De reacties van mensen op een verkeersongeval zijn erg verschillend en hangen onder andere af van hun leeftijd, hun karakter, de aard van hun betrokkenheid bij het ongeval,... Dit hoofdstuk schetst daarom ook de verschillende mogelijke reacties. Dat wil niet zeggen dat je al de beschreven reacties of fasen moet doorlopen. Er is niet één goede manier om met de gevolgen van een verkeersongeval om te gaan! Ieder doet dit op zijn eigen manier. We bieden je slechts een aantal herkenningspunten, zodat je wat je voelt, denkt of ervaart beter kan plaatsen.

Je kan op verschillende manieren slachtoffer zijn van een verkeersongeval. Ofwel werd je op directe wijze slachtoffer van een verkeersongeval. Je bent gewond geraakt en moet herstellen van je verwondingen in het ziekenhuis, revalideren in gespecialiseerde revalidatiecentra en daarna opnieuw je weg vin-

den in de maatschappij, al dan niet met blijvende letsels.

Ofwel werd je op indirecte wijze slachtoffer van een verkeersongeval. Misschien heb je een dierbare verloren in een verkeersongeval en ben je op zoek naar een manier om verder te gaan met je leven.

Ook mogelijk is dat je moet leren omgaan met een verkeersslachtoffer dat speciale zorgen nodig heeft; je dierbare is niet meer dezelfde als voor het ongeval door fysieke en psychische kwetsuren en/of trauma's. Tot slot is het mogelijk dat je zelf getuige bent geweest van een verkeersongeval en dat je dat een plaats moet leren geven in je leven.

Een verkeersongeval is een **traumatische gebeurtenis**

76. Waarom noemen we een verkeersongeval een **traumatische gebeurtenis**? Een **traumatische gebeurtenis** is een gebeurtenis waarbij betrokkenen een eerste reactie hebben van ongeloof en verbijstering 'dit kan niet waar zijn'. Je beseft nauwelijks dat je nu zelf betrokken bent bij zo'n verschrikkelijke gebeurtenis. Dat duurt vaak een paar

dagen. Hierna ervaar je gevoelens van extreme angst, afschuwen en machteloosheid. Je wordt rechtstreeks of onrechtstreeks geconfronteerd met de dood of met de fysieke kwetsbaarheid van jezelf of een dierbare. Je leven staat ineens volledig op zijn kop. Je bestaan wordt volledig ontwricht.

Een verkeersongeval is dus een **traumatische gebeurtenis**, omdat het de vaste grond onder je voeten wegneemt en een ingrijpende impact op je leven heeft; niets is meer zoals vroeger. Een verkeersongeval kan immers allerlei stressreacties veroorzaken, ook als er geen gewonden of doden zijn. Ook als getuige kan je je plots minder veilig voelen, 'het had ook mij kunnen overkomen'.

Hoewel de reacties van mensen op een verkeersongeval heel verschillend zijn, is een aantal reacties heel kenmerkend en dus heel normaal bij en na zo'n **traumatische gebeurtenis**.

77. Drie soorten reacties komen quasi altijd voor, maar in verschillende mate, op verschillende manieren en niet noodzakelijk in dezelfde volgorde.

Als betrokkene zal je het gebeuren meestal herbeleven: de film, of bepaalde fragmenten van het verkeersongeval (of van de eraan verbonden traumatische ervaring, zoals bij voorbeeld, het ontvangen van de onheilmelding), spelen zich telkens weer af in je hoofd.

De beelden van het verkeersongeval dringen zich aan je op en gaan vaak gepaard met akelige gevoelens: angst, verdriet, machteloosheid, agressie, schuld. Je kan ook van streek geraken in situaties die gelijkenissen vertonen met het ongeval, bijvoorbeeld bij het zien van beelden in een nieuwsuitzending.

Als betrokkenen ervaar je vermijdingsreacties: je doet veel moeite om situaties of prikkels die met het verkeersongeval te maken hebben of eraan doen denken, te ontlopen. Dit vraagt veel geestelijke energie, wat ertoe kan leiden dat je je interesse verliest in zaken die je vroeger leuk vond en dat je je erg futloos voelt.

Als betrokkene ervaar je een verhoogde waakzaamheid en prikkelbaarheid: je lichaam en geest verkeren na het ongeval in een verhoogde staat van paraatheid. Gebeurtenissen die vroeger nauwelijks impact op je hadden, kunnen je nu vreselijk doen schrikken. Je bent snel afgeleid en maakt sneller fouten dan voorheen. Het is ook mogelijk dat je humeur wordt beïnvloed: je wordt bijvoorbeeld vlugger kwaad. De waakzaamheid kan aanhouden als je probeert te gaan sla-

pen. Gepieker maakt dan van slapen een inspannende, in plaats van een ontspannende bezigheid.

Niet alleen je geest reageert op een **traumatische gebeurtenis** zoals een verkeersongeval, ook – zelfs als je geen enkel letsel opliep – je lichaam. Veel voorkomende reacties zijn: vermoeidheid, slapeloosheid, ademhalingsproblemen, duizeligheid, diarree, verhoogde spierspanning, hoofdpijn, pijn in schouders en hals, rugpijn, onregelde menstruatie, verminderde seksuele belangstelling, verwardheid inclusief concentratie- en geheugenproblemen, hartkloppingen, ongecontroleerde trillingen, krop in de keel, misselijkheid, zweten, plotseling warm worden, veel urineren.

78. Belangrijk is dat je weet dat deze klachten een normale en gezonde reactie zijn op het trauma van een verkeersongeval. De oorzaak van deze klachten is dat je lichaam en geest sinds het verkeersongeval in een verhoogde staat van paraatheid zijn. Je lichaam produceert continu stresshormonen alsof er elk moment een herhaling kan optreden van de schokkende gebeurtenis. Die hormoonproductie verhoogt je hartslag, versnelt je ademhaling, doet je spieren spannen, remt je spijsverteringsproces af en verhoogt je bloeddruk. Als de beschreven klachten blijven aanhouden, neem je best contact op met een arts.

De reacties die we hier beschrijven zijn niet alleen normaal, maar ook eigen aan het **verwerkingsproces**. Een pijnloos herstel van een **traumatische gebeurtenis** zoals een verkeersongeval is niet mogelijk. In die zin vraagt een **verwerkingsproces** enorm veel inspanningen omdat je genoodzaakt bent de confrontatie aan te gaan met je pijnlijke gevoelens. Dit kan je doen door – als je er klaar voor bent – veel te praten over die gevoelens, met anderen of met je-

zelf. Die confrontatie met erg pijnlijke gevoelens is zwaar, maar wordt telkens iets draaglijker en helpt je stappen vooruit te zetten in je **verwerkingsproces**. Lotgenotencontact kan een enorme steun betekenen in dit zware proces. Het geeft je de kans je eigen ervaringen te toetsen, te leren van elkaar, toekomstperspectief en hoop te krijgen. Het is immers niet steeds even eenvoudig je verhaal te brengen bij mensen die zo iets zelf niet hebben meegemaakt. Omgekeerd is het voor mensen uit je omgeving ook niet altijd even eenvoudig om op een juiste manier te luisteren naar je verhaal.

A. Het verwerkingsproces: verschillende stappen

79. Er zijn dus een aantal normale reacties op het verkeersongeval die noodzakelijk zijn in het **verwerkingsproces**. Het is eveneens normaal dat je zo'n klap niet in één keer, maar in verschillende stappen verwerkt. Hoe lang je over elke stap doet, hangt af van de impact van het ongeval op jouw leven. Ben je ernstig lichamelijk gewond of ben je een dierbare verloren, dan zullen de tweede en derde stap wat langer duren.

In een eerste stap kan je waarschijnlijk amper geloven wat je meemaakt. Als dan even later het besef doordringt dat het echt gebeurt, voel je paniek, ontredding, afschuw, machteloosheid. Waarschijnlijk sluit je hierop meteen je gevoelens af. Dat voorkomt dat je door al te hevige gevoelens verlamd raakt. Als het ongeval voorbij is, en je je weer veilig voelt en vertelt wat er is gebeurd, komen de afgesloten gevoelens vaak weer in alle hevigheid naar buiten. Je wordt boos, verdrietig, angstig en huilt misschien. Na een tijdje sluit je je gevoelens weer af, en word je weer rustiger. En dan

volgt weer een nieuwe emotionele uitbarsting. Dit alles gebeurt zonder dat je hier vat op hebt.

In een tweede stap word je heen en weer geslingerd tussen herbeleving en vermijding, iets wat we hoger al omschreven. Dit is niet alleen de moeilijkste, maar ook de langstdurende stap.

Tijdens de derde stap probeer je het gebeurde een plaats te geven in je leven. Je zou kunnen zeggen dat het ongepast is te spreken over 'het verwerkt hebben'. Wanneer je wordt geconfronteerd met blijvende letsels bij jezelf of bij anderen of met het verlies van een dierbare – zeker wanneer het gaat om een partner of een kind – is het misschien beter te spreken over 'leren verdragen' of 'leren leven met'.

B. Het verwerkingsproces: taken

80. Bij het zetten van de verschillende stappen in een **verwerkingsproces**, vervul je een aantal belangrijke 'taken'. Dat zijn opdrachten die eigen zijn aan het omgaan met een **traumatische gebeurtenis**.

Een eerste taak omvat het aanvaarden van de werkelijkheid: het onder ogen zien dat je iets vreselijk hebt meegemaakt en inzien dat het ontkennen van de werkelijkheid je niet verder helpt. Dit is een moeilijk proces dat erg traag kan verlopen. Vaak ben je op organisatorisch vlak wel bezig met wat er is gebeurd – je vervult bijvoorbeeld allerlei formaliteiten voor de verzekering – maar komt het echt doorleefd besef pas later.

Een tweede taak is het durven toelaten van de pijn. De pijn is niet bij iedereen even hevig, maar het is bijna onmogelijk geen pijn te voelen wanneer je een **traumatische gebeurtenis** hebt meegemaakt. Wanneer je toch probeert die pijnlijke gevoelens te verdrukken, is er

een grote kans dat deze zich zullen uiten in lichamelijke klachten.

Een derde taak is het aanpassen aan de veranderde wereld waarin een aantal illusies plots worden verstoord. Elke mens weet dat hij het risico loopt om een verkeersongeval mee te maken wanneer hij zich in het verkeer begeeft. Toch gelooft hij niet dat dit hem zal overkomen. Die illusie van onkwetsbaarheid heeft zin, helpt mensen om rustig de straat op te gaan, met de wagen te rijden. Ook het idee dat de wereld rechtvaardig is, wordt verstoord. Je ervaart dat – ook al is je wagen in orde, let je goed op en hou je je aan de regels – je toch betrokken kan raken bij een verkeersongeval. Zo brengt een verkeersongeval een aantal zekerheden aan het wankelen. Je moet dan opnieuw leren geloven dat het leven in zekere mate beheersbaar is.

Een vierde taak is het weer oppikken van de draad van het leven – uiteraard voor zover je lichamelijke en psychische mogelijkheden na het ongeval dat toelaten. Je tracht opnieuw te leren houden van de mensen en van het leven. Dit valt veel mensen die een dierbare hebben

verloren heel moeilijk. Ze voelen zich schuldig omdat ze terug van bepaalde dingen kunnen genieten, terug af en toe kunnen lachen. Dat je opnieuw leert gelukkig te zijn wil echter niet zeggen dat je de overledene vergeet. Je dierbare blijft altijd een speciale plaats behouden in je hart en geest.

Deze taken vergen veel energie. Het is dan ook belangrijk dat je – als je ervaart dat het je alleen niet lukt – tijdig hulp inroept bij het vervullen van deze taken. Achteraan in deze brochure vind je de coördinaten van een aantal diensten en organisaties waar je terecht kan.

C. Je bent gewond

81. Direct na de klap gebeurt er heel veel heel snel. Misschien heb je het gebeuren bewust meegemaakt, misschien was je bewusteloos. Door het acute karakter van wat er gebeurde, voelde je je waarschijnlijk gedesorganiseerd, chaotisch, hyperactief, angstig, euforisch,... Ervaren dat je afhankelijk bent van derden van wie soms je leven afhangt, is heel pijnlijk en maakt dat je je angstig en onveilig voelt. De aanwezigheid van paniekerige mensen op de plaats van het ongeval werkt dit nog meer in de hand.

Sommige mensen reageren de eerste seconden na het ongeval met huilen, schreeuwen, paniek, terwijl anderen juist zeer koelbloedig blijven. Pas bij het horen van sirenes, het zien van bloed, andere slachtoffers en autowrakken of soms nog later, gaat men soms beseffen dat men is betrokken in een verkeersongeval.

Wanneer je zelf gewond bent, ben je vaak in een eerste fase – tijdens de ziekenhuisopname – bezig met de reconstructie van het ongeval, met het zoeken naar een antwoord op de ‘waaromvraag’.

Je wordt heen en weer geslingerd tussen het ontkennen van wat is gebeurd, het vermijden van alles wat aan het ongeval doet denken, en het herbeleven van het gebeurde bij het zien van beelden in het nieuws of bij ondervragingen door politiediensten. Heftige gevoelens van onmacht, agressie en depressie komen vaak voor en kunnen niet altijd gemakkelijk worden geuit in een ziekenhuis. Soms voel je je ook schuldig, zeker als andere inzittenden of verkeersdeelnemers

mers gewond of overleden zijn. Het is belangrijk dat je deze gevoelens op één of andere manier kan uiten, door erover te praten, ze neer te schrijven, te schilderen,...

Praten over het ongeval dien je geleidelijk te doen. Je zou zelf moeten kunnen bepalen of en wanneer je waarover wil

praten, of en wanneer je klaar bent om foto's van het ongeval te bekijken. Het steeds opnieuw moeten vertellen van het ongeval aan politie of omgeving kan pijnlijk zijn. Vraag hiervoor de nodige tijd.

Als je blijvend letsel hebt opgelopen en je minder kan dan voorheen, is het mogelijk dat het beeld dat je hebt van jezelf verandert. Aanvankelijk blijf je hopen dat alles goed komt, maar geleidelijk aan ga je beseffen dat leven zoals voorheen niet meer mogelijk is. Je kan dan worstelen met het gevoel dat het ongeval je heeft beschadigd.

Ook voor de mensen in je omgeving, is het vaak moeilijk om een blijvend letsel te aanvaarden. Vaak worden zij te weinig betrokken bij de behandeling. Het is van belang dat zij niet alleen voldoende informatie krijgen, maar ook een luisterend oor vinden voor hun angsten en onzekerheden. Dit geldt bij uitstek voor kinderen; zij worden nog vaak over het hoofd gezien.

D. Je verliest een dierbare

82. De eerste momenten na het overlijden van een dierbare, beleef je vaak als in een droom. Je hebt het gevoel dat het allemaal niet echt is, dat je verdoofd bent. Pas later begint de psychische en fysieke pijn van het verlies echt door te dringen. Weet dat die intense pijn normaal en natuurlijk is. Het is belangrijk van in het begin voor ogen te houden dat er een einde komt aan het verdriet. Er komt een moment dat je terug zin krijgt in het leven. Het is ook erg belangrijk dat je de gelegenheid krijgt en neemt om te rouwen. Je moet niet altijd sterk zijn, je verdriet wegsteken. Dit is natuurlijk niet eenvoudig. Onze samenleving eist vaak dat je je schouders snel recht. Vaak moeten er veel praktische zaken worden geregeld en heb je niet de kracht om dit zelf te doen. Er zijn een hele hoop mensen en diensten ter beschikking om dit voor jou te doen. Het lezen van een goed boek rond verlies en rouw of een ontmoeting met lotgenoten kan een steun zijn in deze moeilijke periode. Maar, zoals elk verdriet uniek is, geldt dat ook voor het rouwproces en datgene wat je als een ondersteuning

ervaart in dat rouwproces. Er bestaat geen unieke manier van rouwen!

E. Kinderen en traumatische gebeurtenissen

83. Ook kinderen kunnen op verschillende manieren slachtoffer zijn van een verkeersongeval.

Er zijn kinderen die op directe wijze slachtoffer worden van een verkeersongeval. Ze overlijden of moeten herstellen van hun verwondingen, nadien revalideren en daarna opnieuw hun weg vinden in de maatschappij, al dan niet met blijvende letsels.

Er zijn de broers, zussen, neven, nichten, vrienden en klasgenoten die iemand hebben verloren in een verkeersongeval, of moeten leren omgaan met een verkeersslachtoffer dat speciale zorgen nodig heeft; de dierbare is niet meer dezelfde als voor het ongeval door fysieke en psychische kwetsuren en/ of trauma's. Zij zijn indirect slachtoffer van een verkeersongeval.

Tot slot zijn er de kinderen en jongeren die getuige zijn geweest van een verkeersongeval en dat een plaats moeten geven in hun leven.

Kinderen die slachtoffer zijn blijven nog te vaak buiten beeld. Volwassenen hebben de neiging hen te beschermen. Kinderen van hun kant neigen naar het beschermen van volwassenen en geven geen of moeilijk te interpreteren signalen. Dat wil niet zeggen dat kinderen die op één of andere manier slachtoffer worden van een verkeersongeval geen nood hebben aan ondersteuning. Vooral steunfiguren in de onmiddellijke omgeving, zoals ouders, grootouders, leerkrachten, jeugdbewegingleiders, etc. kunnen een belangrijke rol spelen voor kinderen. Ook personen die beroepshalve in contact komen met jonge verkeersslachtoffers zoals politiemensen, artsen, etc. hebben een eigen niet te onderschatten rol te spelen. Het zijn zeker niet alleen volwassenen

steunfiguren die jonge verkeersslachtoffers kunnen ondersteunen. De onmiddellijke omgeving van kinderen en jongeren wordt voor een groot stuk bevolkt door andere kinderen en jongeren die ook een belangrijke rol kunnen spelen in het troosten, steunen en opvangen van leeftijdsgenoten die slachtoffer zijn van een verkeersongeval.

Kinderen reageren voor een stuk op dezelfde manier als volwassenen op **traumatische gebeurtenissen**. Toch zijn er enkele fundamentele verschillen. Kinderen zijn in zekere mate benadeeld omdat ze nog in volle ontwikkeling zijn, hun denken en taal nog niet is ontwikkeld zoals bij volwassenen en ze de dingen vaak letterlijk opnemen.

84. Om de **traumatische gebeurtenis** een plaats te kunnen geven in hun leven, moeten kinderen net als volwassenen vier verwerkingstaken vervullen. Hieronder vind je – per taak – een aantal tips rond hoe je als volwassene kinderen die werden geconfronteerd met een **traumatische gebeurtenis** kan ondersteunen.

1. Vooral eer kinderen kunnen beginnen met hun **verwerkingsproces**, moeten ze zich realiseren en aanvaarden wat er is gebeurd.

Geef hen daarom zo snel mogelijk concrete en eerlijke informatie over wat er is gebeurd. Wanneer je dat niet doet, is het mogelijk dat kinderen vanuit hun eigen fantasiewereld een invulling geven aan de feiten die vaak erger is dan de werkelijkheid.

Zo blijkt dat broers en zussen van kinderen die zwaar gekwetst zijn geraakt in een verkeersongeval – vanuit de wens voluit als partner binnen het gezin te worden gezien – duidelijke en uitgebreide informatie willen krijgen over de toestand en behandeling van hun gekwetste broer of zus, om tot een juist inzicht

te komen van de situatie. Onzekerheid hierover verhoogt hun gevoelens van machteloosheid.

Het is ook van belang de uitleg over een **traumatische gebeurtenis** verschillende malen te geven. Door herhaling leren kinderen, en ontwikkelen ze zich.

Spreek ook af met kinderen dat ze met al hun vragen en bedenkingen steeds terecht kunnen bij een steunfiguur.

Wanneer een dierbare van het kind is gestorven in een verkeersongeval, geef je de kinderen best uitleg over alle aspecten die te maken hebben met het overlijden: wat is dood gaan, wat is een begrafenis...Kinderen hebben de behoefte om heel concreet uitdrukking te geven aan hun gevoelens; ze willen iets doen, hebben behoefte aan rituelen. Een ritueel is een herhaalde handeling die kinderen in staat stelt om te gaan met schokkende gebeurtenissen of een overlijden. Laat kinderen bij een overlijden kiezen of ze willen deelnemen en of/hoe ze een bijdrage willen leveren aan afscheidsrituelen, zoals de uitvaartviering. Bereid hen voor op wat ze kunnen verwachten en zorg voor een steunfiguur die de kinderen kan bijstaan op die momenten.

2. Kinderen moeten leren omgaan met de pijnlijke gevoelens die verbonden zijn aan de feiten.

Kinderen laten pijnlijke gevoelens niet in volle hevigheid toe. Zij kunnen een intens verdrietig moment naast een intens blij moment plaatsen en daardoor wat beter omgaan met pijnlijke gevoelens dan volwassenen. Het is belangrijk om kinderen de ruimte te geven om zowel gevoelens van blijdschap te ervaren en te tonen als gevoelens van verdriet en kwaadheid. Ontken als volwassenen de pijnlijke gevoelens van kinderen niet. Praat met hen over de verschillende gevoelens die ze hebben.

Kinderen hebben dezelfde capaciteit om te voelen als volwassenen, maar zijn niet in staat hun gevoelens op dezelfde manier te beschrijven en te verwoorden. Ze uiten hun gevoelens soms heel explosief, bijvoorbeeld via agressief gedrag, hevige huilbuien en/of angstaanvallen. Het is belangrijk dat je je als volwassene realiseert dat er mogelijk een link is tussen het explosief gedrag en de **traumatische gebeurtenis**. Je kan kinderen de ruimte geven om hevige gevoelens te

uiten – binnen afgebakende grenzen – en samen met het kind op zoek gaan naar manieren om die gevoelens op een veilige manier te uiten.

Een schokkende gebeurtenis brengt bij kinderen – net als bij volwassenen – verwarring teweeg. Kinderen hebben behoefte aan voldoende veiligheid en routine om de verwerking toe te laten. Als je je als ouder zelf overspoeld voelt door emoties en je niet in staat voelt om je kinderen emotioneel op te vangen, kan je andere steunfiguren inschakelen.

Kinderen moeten actief gestimuleerd worden om woord en vorm te geven aan hun gevoelens, iets wat ze slechts zullen doen als ze zich veilig voelen. Jonge kinderen kunnen zich op een veilige manier uitdrukken in hun spel. Ze spelen de gebeurtenis na en proberen deze zo onder controle te krijgen. Dat spel van kinderen kan je vergelijken met het bespreken van een gebeurtenis en de gevoelens die daarmee gepaard gaan bij volwassenen.

In hun behoefte aan veiligheid, gaan kinderen soms regresseren. Dat wil zeg-

gen dat ze terugvallen in een vroegere ontwikkelingsfase en bijvoorbeeld terug gaan bedplassen, duimzuigen, bepaalde dingen opeens niet meer kunnen... Dit is een normale reactie. Je kan als volwassene hierop best reageren door kinderen zoveel mogelijk veiligheid te bieden.

Kinderen reageren soms op schokkende gebeurtenissen met psychosomatische klachten, zoals buik- of hoofdpijn of concentratiestoornissen. Dit kan zich uiten in slechtere schoolprestaties. Tracht als volwassene alert te zijn voor deze signalen en ga na of de klachten verband houden met de **traumatische gebeurtenis**.

Kort na een **traumatische gebeurtenis** of overlijden kunnen kinderen zich schuldig voelen. Er zijn twee vormen van psychologische schuld bij een overlijden: rechtmatige en onrechtmatige. Bij rechtmatige schuld heeft het kind nog iets goed te maken met de overledene, bijvoorbeeld omdat hij net nog ruzie had gemaakt met de overledene. Belangrijk is dat je dit gevoel bij het kind niet minimaliseert en samen met hem op zoek gaat naar een manier om

hiermee om te gaan. Onrechtmatige schuldgevoelens hebben dikwijls te maken met het magisch denken van kinderen. Ze denken bijvoorbeeld dat het doodwensen van iemand effectief tot iemands dood kan leiden. Het is belangrijk kinderen uit te nodigen hierover te praten en hen indien nodig uit te leggen dat iemands gedachten nog nooit tot de dood van een ander hebben geleid.

Kinderen hebben de sterke behoefte om bij een groep te horen. Tegelijkertijd willen ze doorgaans niet opvallen binnen die groep, worden aanzien als bijzonder, anders-dan-de-anderen. Dat maakt dat ze er moeite mee hebben om hun gevoelens te tonen in een groep leeftijdsgenoten die niet hetzelfde hebben meegemaakt. Volwassenen of andere kinderen die kinderen gaan vermijden omdat ze niet weten wat te zeggen, hoe te reageren, maken dat kinderen nog meer het gevoel krijgen dat ze er niet bijhoren.

Kinderen die op één of andere manier slachtoffer zijn geworden van een verkeersongeval kunnen erg veel steun ondervinden van contact met lotgenoten. Bij lotgenoten vinden ze begrip en erkenning. Er moet niet altijd gepraat worden, gewoon al samen zijn met lotgenoten doet kinderen goed.

Kinderen hebben – net zoals volwassenen – de neiging anderen te beschermen tegen pijn en verdriet. Daardoor verstoppert ze hun gevoelens voor volwassenen, in het bijzonder voor hun ouders. Je zou als ouder moeten trach-

ten te aanvaarden dat kinderen hun verdriet niet altijd met jou zullen delen. Denk eraan dat ook jij soms de behoefte hebt om met iemand buiten het gezin te praten over je gevoelens.

3. Kinderen moeten zich opnieuw aanpassen aan de omgeving en een veranderd leven.

Soms hebben kinderen na het ervaren van een **traumatische gebeurtenis** het gevoel dat de wereld heel erg beangstigend, niemand nog te vertrouwen is. Overal dreigt gevaar.

Kinderen gaan dan verkennen hoe het nu verder moet met hun leven. Ze gaan op zoek naar positieve ervaringen, zodat hun mens- en wereldbeeld opnieuw aansluit bij het beeld van een wereld waar mensen meestal veilig zijn en waar het 'goed leven' is.

Kinderen die rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken zijn geweest bij een verkeersongeval, hebben vaak moeite om zich opnieuw in het verkeer te begeven. Houd hiermee rekening.

4. Het is belangrijk dat kinderen weer kunnen geloven in en werken aan een toekomst.

Hiervoor hebben ze vertrouwen in zichzelf en anderen nodig. Daarbij moeten ze worden geholpen. Wanneer kinderen iemand hebben verloren, gaan ze op zoek naar nieuwe relaties. Het is belangrijk dat je kinderen duidelijk maakt dat dit niet wil zeggen dat ze de relatie met de overledene opgeven. Samen met hen ga je op zoek naar een manier om de dierbare een plaats te geven in hun leven en gevoelswereld. Zo hoeven ze zich niet schuldig te voelen als ze nieuwe relaties aanknopen, en terug investeren in hun toekomst.

85. Jonge verkeersslachtoffers – 10 tips voor volwassenen

1. Geef kinderen concrete en eerlijke informatie.
2. Zorg voor een steunfiguur.
3. Laat kinderen concreet uitdrukking geven aan hun gevoelens.
4. Spreek met kinderen over hun gevoelens.
5. Bied kinderen veiligheid en routine.
6. Wees alert voor alle signalen van kinderen.
7. Help kinderen om te gaan met schuldgevoelens.
8. Aanvaard dat kinderen op zoek gaan naar steun van leeftijds- en lotgenoten.
9. Steun kinderen die zich terug in het verkeer begeven.
10. Help kinderen terug te investeren in hun toekomst.

Meer lezen?

Voor volwassenen:

<http://www.wegcode.be>

Buijsen, H. & Buis, S. (2004). Na de klap. Gids zelfhulp voor verkeersslachtoffers en hun naasten. Nijmegen, De Stiel
Cocquyt, S. (2000). De stille epidemie. Leven na een tragisch ongeval. Berchem, EPO

Diekstra, R. & Gravesteyn, C. (2005). Lieve hemel. Over hulp bij rouwverwerking van kinderen en jongeren door opvoeders. Uithoorn, Karakter Uitgevers.

Fiddelaers-Jaspers, R. (2004). Mijn troostende ik. Kwetsbaarheid en kracht van rouwende jongeren. Kampen, Uitgeverij Ten Have

Fiddelaers-Jaspers, R. (2005). Jong verlies. Rouwende kinderen serieus nemen.

Kampen, Uitgeverij Ten Have
Geysen, W. (2004). Zonder afscheid. Als je kind sterft in het verkeer. Antwerpen, Standaard Uitgeverij
Keirse, M. (2003). Helpen bij verlies en verdriet. Een gids voor het gezin en de hulpverlener. Tielt, Lannoo
Keirse, M. (2002). Kinderen helpen bij verlies. Een boek voor al wie van kinderen houdt. Tielt, Lannoo
Ouders van een overleden kind (1988). Omgaan met verlies en rouw. Te bestellen via www.ovok.be
Ouders van een overleden kind (2003). Mijn kind is dood. Leven tussen verdriet en troost. Te bestellen via www.ovok.be
Slachtofferhulp. Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (2003). Kinderen helpen na een schokkende gebeurtenis. Prakti-

sche gids na een misdrijf of een plotse-ling overlijden. Tielt, Lannoo
Vanden Abbeele, C. (2001). Nu jij er niet meer bent. Rouwen met kinderen en tieners. Tielt, Lannoo
Vanden Abbeele, C. (2004). Er zijn voor jou. Omgaan met jonge mensen die rouwen. Tielt, Lannoo

Voor kinderen en jongeren:

Boonen, S. (2004). Voor de eerste keer. Hasselt, Clavis en Drunen, Delubas
Dieltiens, K. (2005). Knikkers op de weg. Hasselt, Clavis en Drunen, Delubas
Dieltiens, K. (2006). Alles is Leander. Hasselt en Amsterdam, Clavis
Mellaerts, B (2006). Kinderen van de weg. Hasselt en Amsterdam, Clavis

Bijlage I: Lexicon

A

Aanhoudingsbevel: rechtshandeling die beoogt een persoon van zijn vrijheid te beroven door hem in de gevangenis te plaatsen. Dit bevel moet worden uitgevaardigd door een onderzoeksrechter.

Alcoholintoxicatie: de wet bepaalt het maximum alcoholgehalte dat in het menselijk lichaam mag voorkomen. Indien dit gehalte – thans 0,5 g/liter bloed – is overschreden, wordt een persoon beschouwd als in staat van alcoholintoxicatie. Dit is een ander begrip dan de hierna vermelde staat van dronkenschap.

Autopsie: uitwendig onderzoek en inwendig onderzoek (“opening van het lichaam”) van de overleden persoon om de letsels te beschrijven en de doodsoorzaken vast te stellen.

B

Benadeelde persoon: zie “verklaring van benadeelde persoon”.

Bijstandsmaatschappij: een verzekeraar die overeenkomsten aanbiedt waarmee hij zich ertoe verbindt de verzekerde bijstand te verlenen, of hem de gemaakte kosten terug te betalen, wanneer de verzekerde of een van zijn naaste gezinsleden als

gevolg van een onverwachte gebeurtenis in moeilijkheden verkeert.

Buitenvervolginstelling: beslissing van de raadkamer (zie onder) indien zij na een contradictoir debat meent dat er onvoldoende aanwijzingen zijn opdat de persoon die vermoedelijk een misdrijf heeft gepleegd, door een rechtbank wordt berecht. Deze beslissing is van voorlopige aard. Op die beslissing kan worden teruggekomen als nieuwe bezwaren worden aangevoerd. De buitenvervolginstelling is een ander begrip dan het sepot (zie onder).

Burgerlijke partijstelling: zie “burgerlijke vordering”.

Burgerlijke vordering: vordering ingesteld voor een burgerlijke rechtbank of door de burgerlijke partij voor een strafrechtbank teneinde schadevergoeding te verkrijgen.

D

Deskundige: een persoon met gespecialiseerde kennis op een bepaald vlak die technisch advies moet geven over een probleem dat binnen zijn vakgebied valt.

Het parket doet vaak een beroep op een deskundige bij een ongeval met doden of gewonden. De deskundige moet bepalen in welke omstandigheden het ongeval is gebeurd. Daarnaast kan ook een

beroep worden gedaan op een autodeskundige, bijvoorbeeld om de schade aan de voertuigen betrokken bij een ongeval vast te stellen, of op een medisch deskundige om de lichamelijke gevolgen van het ongeval te bepalen.

Dienst Slachtofferonthaal: dienst die gewoonlijk is ondergebracht in het gerechtsgebouw en bestaat uit justitieassistenten (zie onder).

Dronkenschap: staat die betrekking heeft op een persoon die zich onder de invloed van drank bevindt en die niet meer in staat is zijn handelingen te controleren. Dronkenschap is niet hetzelfde als alcoholintoxicatie.

E

Esthetische schade: schade door aantasting van het lichamelijke aspect van het slachtoffer. De esthetische schade wordt gewoonlijk begroot aan de hand van een schaal van 1 tot 7.

Ex aequo et bono: bepaalde schadeposten kunnen niet op grond van objectieve criteria worden begroot. Een dergelijke situatie kan voortvloeien uit verscheidene omstandigheden: bijvoorbeeld de bewijsstukken zijn verdwenen, bedoelde schade kan niet objectief worden berekend. In deze omstandigheden verleent de wet de rechter de bevoegdheid vrij (op billijke wijze) de geleden schade

te beoordelen en aldus het bedrag te bepalen van de schadevergoeding die aan het slachtoffer moet worden betaald.

G

Gemeenrechtelijke aansprakelijkheid: volgens het Belgisch recht moet iedere persoon die een fout begaat alle erdoor veroorzaakte schadelijke gevolgen herstellen. De fout is de handeling die een normaal voorzichtig en redelijk persoon in dezelfde omstandigheden niet begaat.

Genoegenschade: bedrag dat wordt toegekend aan het slachtoffer als schadevergoeding om het verlies te dekken van een vrijetijdsactiviteit die hij regelmatig beoefende (sport, muziek, lezen).

Gerechtelijk onderzoek: onderzoek onder leiding en gezag van een onderzoeksrechter, met als doel het opsporen van de daders van misdrijven en het verzamelen van de bewijzen.

J

Justitieassistenten belast met slachtofferonthaal: personeelsleden van de justitiehuizen die in ieder gerechtelijk arrondissement de procureur des Konings bijstaan in de uitvoering van een beleid ten behoeve van de slachtoffers. In opdracht van de substituut van de procureur des Konings kunnen zij de slachtoffers van inbreuken en hun familie specifieke informatie verstrekken bij hun dossier. Zij kunnen ook

steun en bijstand bieden aan de slachtoffers tijdens de gerechtelijke procedure (bijvoorbeeld bij het raadplegen van het dossier of tijdens de zitting van de rechtbank). Indien nodig kunnen zij de slachtoffers ook verwijzen naar de bevoegde diensten die bijstand verlenen (zie adressen als bijlage IV).

K

Kapitalisatieberekening: berekening van de rente teweegebracht door een som geld betaald in de vorm van kapitaal. De berekening hangt uiteraard af van de in aanmerking genomen rentevoeten en van de tijdsduur.

Klacht tegen X of onbekenden: ingeval de dader van de feiten niet bekend is of aan zijn identiteit wordt getwijfeld, kan het slachtoffer toch klacht indienen waarbij de feiten in de klacht worden omschreven, maar waarbij wordt onderstreept dat de dader niet duidelijk geïdentificeerd is, zodat de klacht gericht is tegen enige persoon die aansprakelijk kan zijn voor de feiten.

M

Morele schade: verschilt van schade van economische aard. Dekt inzonderheid de schade die volgt uit lichamelijk of psychologisch lijden, uit de aantasting van de levenskwaliteit, enz. Die schade kan zowel het slachtoffer als zijn familie treffen: in dat geval is er sprake van schade “door gevolg”.

N

Naaste familieleden: iedere persoon verwant met het slachtoffer door een affectieve band.

Notitienummer: referentienummer van een strafdossier bij de gerechtelijke autoriteiten. Elke klacht moet worden vermeld in een proces-verbaal waarop dit notitienummer vermeld is. Bewaar dit nummer goed want hiermee kan het dossier snel worden geïdentificeerd bij de gerechtelijke autoriteiten en kan u beter worden geïnformeerd over de stand van zaken van uw dossier.

O

Objectieve aansprakelijkheid: aansprakelijkheid die iemand verplicht tot het vergoeden van de veroorzaakte schade zelfs indien de handeling niet foutief was. In dit geval wordt niet onderzocht of het feit dat aan de schade ten grondslag ligt al dan niet foutief is. Er wordt enkel nagegaan of er een oorzakelijk verband bestaat tussen het feit en de schade. Inzake verkeersongevallen worden de zogenaamde zwakke weggebruikers beschermd, te weten de passagiers van een voertuig of personen buiten het voertuig die worden vergoed zonder dat wordt nagegaan of de bestuurder, de verantwoordelijke voor het ongeval, al dan niet in de fout is gegaan, behalve indien het slachtoffer een onverschoonbare fout heeft begaan (zie onder).

Onderzoeksrechter: de onderzoeksrechter leidt het gerechtelijk onderzoek, te weten de fase van de procedure waarin bewijsmateriaal inzake de gepleegde feiten worden gezocht. De onderzoeksrechter bezit zeer uitgebreide bevoegdheden om alle mogelijke onderzoeksmaatregelen te bevelen: huiszoeking en inbeslagname, aanhoudingsbevel, telefoontap, getuigenverhoor, DNA-onderzoek, ...

Onmiddellijke intrekking van het rijbewijs: handeling waarbij het rijbewijs wordt ingetrokken op bevel van de procureur des Konings. Het betreft een maatregel die wordt genomen in geval van betrapping op heterdaad, te weten wanneer een chauffeur wordt verrast tijdens het plegen van een zware overtreding of onmiddellijk na het plegen ervan. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een persoon die in staat van dronkenschap stuurt of tegen een duidelijk hogere snelheid rijdt dan de toegelaten snelheid. Deze intrekking is beperkt in de tijd en kan verlengd worden.

Onverschoonbare fout: in het stelsel van de objectieve aansprakelijkheid is de onverschoonbare fout een fout van een slachtoffer ouder dan 14 jaar die zo ernstig is dat het slachtoffer geen schadevergoeding krijgt, zoals bepaald door de wet.

Openbaar ministerie: verzamelnaam van alle magistraten (procureurs en substituten) die bij de

rechtbanken de maatschappij vertegenwoordigen en die in strafzaken tot taak hebben de toepassing van de strafwet te vorderen. Zij worden ook “parket” genoemd.

Opsporingsonderzoek: onderzoek onder de leiding van de procureur des Konings, met als doel het opsporen van misdrijven, hun daders en de bewijzen ervan. Wanneer het opsporingsonderzoek is afgerond, zijn er verschillende mogelijkheden. Zo kan de procureur des Konings de verdachte voor een vonnisgerecht brengen, of daarentegen de zaak seponeren. Hij kan ook van oordeel zijn dat een gerechtelijk onderzoek noodzakelijk is.

P

Parket: term gebruikt om het geheel van de diensten geleid door de procureur des Konings (in eerste aanleg) of de procureur-generaal (op het niveau van het hof van beroep) te omschrijven. De procureur des Konings wordt bijgestaan door een aantal magistraten, de substituten van de procureur des Konings. Soms wordt ook het woord “openbaar ministerie” gebruikt om het parket te omschrijven. De leden van het parket moeten de belangen van de maatschappij beschermen en inbreuken op de strafwetten voor de rechtbanken vervolgen.

Pretium doloris: bedrag dat wordt toegekend als schadevergoeding voor het herstel van lichamelijke lijden.

Pretium voluptatis: bedrag dat wordt toegekend aan het slachtoffer als schadevergoeding voor het verlies van de seksuele lust en voortplantingscapaciteit.

Proces-verbaal: document waarin een gerechtelijke autoriteit of medewerker ervan (magistraat, officier van gerechtelijke politie, gerechtsdeurwaarder, ...) schriftelijk verslag uitbrengt over de verklaringen die zijn gedaan of de vaststellingen waartoe hij is overgegaan. Ingeval een slachtoffer zich aanbiedt bij een gerechtelijke autoriteit om feiten aan te geven waarvan hij het slachtoffer is geweest, moet die gerechtelijke autoriteit een proces-verbaal opstellen om die feiten te beschrijven. Zelfs ingeval de gerechtelijke autoriteiten naar de plaats van een ongeval worden geroepen, moeten zij in het proces-verbaal de feiten beschrijven die zij hebben vastgesteld.

Procureur des Konings: magistraat die een parket leidt. Er is een procureur des Konings per arrondissement. De procureur des Konings wordt bijgestaan door substituten van de procureur des Konings die dezelfde rechterlijke bevoegdheden hebben. (Zie ook onder “parket” en “openbaar ministerie”)

R

Raadkamer: kamer van een rechtbank van eerste aanleg. Zij beslist of een persoon al dan niet in voorlopige hechtenis wordt gehouden. Hiertoe verschijnen de in hechtenis genomen personen iedere maand voor de raadkamer.

De raadkamer oefent ook toezicht uit op het verloop van een onderzoek. Wanneer het onderzoek is afgerond, brengt het parket de zaak voor de raadkamer die beslist of ter zake van het voorgelegde dossier wordt overgegaan tot buitenvervolginstelling, dan wel of de zaak wordt verwezen naar de rechtbank.

De raadkamer zetelt met gesloten deuren, met andere woorden het publiek heeft geen toegang tot de zittingen ervan. Enkel de partijen in het geding kunnen voor de raadkamer verschijnen.

Hoger beroep tegen de beslissingen van de raadkamer wordt behandeld door de kamer van inbeschuldigingstelling die deel uitmaakt van het hof van beroep.

Rechtsbijstand: voorlopige tenlasteneming door de Staat, geheel of gedeeltelijk, van de procedurekosten en de kosten voor bijstand van een advocaat, een gerechtsdeurwaarder of een deskundige ten einde onvermogen personen bij te staan.

Rechtsbijstandsverzekering: verzekering die de kosten van een rechtsgeding dekt, hetzij als eiser, hetzij als verweerder. De gedekte bijstandskosten kunnen schommelen naar gelang van de gesloten overeenkomst.

De verzekeringspolis vermeldt doorgaans een maximumbedrag. De verzekerde moet zelf instaan voor de kosten die dat bedrag te boven gaan. In de praktijk wordt de verzekeringspolis rechtsbijstandsverzekering gekoppeld aan een andere polis (vaak een polis familiale verzekering of een BA-verzekering voor auto-ongevallen). Er kan echter ook sprake zijn van een afzonderlijk contract.

Rechtstreekse dagvaarding: biedt een persoon die schade heeft geleden naar aanleiding van een inbreuk de mogelijkheid om de dader onmiddellijk als beklaagde voor de strafrechtbank te brengen. Ingeval het openbaar ministerie niet het initiatief neemt om de dader van de inbreuk zelf te dagvaarden voor de strafrechtbank, kan de burgerlijke partij het initiatief nemen om deze dagvaarding te laten betekenen.

De rechtbank moet zich vervolgens uitspreken over de schuld van de voor haar gedagvaarde persoon en indien nodig de in de wet bepaalde straf opleggen.

S

Sepot: het openbaar ministerie kan beslissen dat er geen aanleiding bestaat om een bestuurder betrokken bij een ongeval te vervolgen. Deze beslissing tot sepot is een feitelijke parketbeslissing waarop steeds kan worden teruggekomen en betekent geenszins dat de betrokkene die deze maatregel geniet niet schuldig is aan de hem ten laste gelegde feiten. Het gaat dus om een eenzijdige en met redenen omklede maatregel van het parket, zonder contradictoer debat. Hierin verschilt het sepot van de buitenvervolginstelling.

Strafvordering: vordering ingesteld door het openbaar ministerie (zie hoger) of door rechtstreekse dagvaarding (zie hoger) om te bepalen of de strafwet al dan niet is overtreden en die inbreuk te straffen.

Substituut van de procureur des Konings: magistraat die deel uitmaakt van het openbaar ministerie en onder het gezag staat van de procureur des Konings. Hij vervult alle handelingen namens de procureur des Konings die hij vertegenwoordigt.

T

Traumatische gebeurtenis: een traumatische gebeurtenis is een gebeurtenis waarbij betrokkenen een eerste reactie hebben van ongeloof en verbijstering. Daarna ervaren betrokkenen gevoelens

van extreme angst, afschuw en machteloosheid. Bij zo'n gebeurtenis worden betrokkenen rechtstreeks of onrechtstreeks geconfronteerd met de dood of met de fysieke kwetsbaarheid van zichzelf of een dierbare. Een traumatische gebeurtenis veroorzaakt allerlei stressreacties. Betrokkenen hebben tijd nodig om zo'n gebeurtenis te verwerken.

V

Verlof tot begraven: in geval van een gewelddadige dood kan de familie slechts over het lichaam van de overleden persoon beschikken met de toestemming van het parket of van de onderzoeksrechter die het verlof tot begraven afgeeft.

Verlof tot lijkverbranding: in geval van een gewelddadige dood moet de familie die het lichaam van de overledene wenst te cremen, naast een verlof tot begraven ook een speciale toelating van het parket krijgen dat een verlof tot lijkverbranding afgeeft.

Verklaring van benadeelde persoon: verklaring door de persoon die schade heeft geleden die volgt uit een inbreuk, ingediend bij het secretariaat van het parket om het statuut van benadeelde persoon te verkrijgen. Hierdoor kan aan het dossier enig document worden toegevoegd dat betrokkene dienstig acht en wordt hij ingelicht over sepot en de reden ervan, of het gegeven dat een gerechtelijk onder-

zoek is ingesteld en over de bepaling van de rechtsdagen voor onderzoeks- en vonnisgerechten.

Vervallenverklaring van het recht tot sturen : straf uitgesproken door een strafrechtbank, die tijdelijk of definitief kan zijn.

Deze straf verschilt van de "intrekking van het rijbewijs", een maatregel die het parket (openbaar ministerie) voor enige tijd kan opleggen.

Verwerkingsproces: het verwerkingsproces na een traumatische gebeurtenis omvat de reacties van betrokkenen na die gebeurtenis en wijze waarop – in verschillende stappen – naar verwerking wordt geëvolueerd. Dat wil niet zeggen dat men de gebeurtenis vergeet. Verwerking duidt erop dat men het gebeurde en de gevolgen ervan een plaats heeft gegeven in zijn leven.

Vluchtmisdrijf: inbreuk waarbij de plaats van het ongeval waarbij een persoon betrokken is wordt verlaten teneinde zich te onttrekken aan mogelijke vaststellingen en vervolging, zonder zich te bekommeren om de schadelijke gevolgen van het ongeval.

Voorlopige hechtenis: voorlopige aanhouding, wanneer de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden een vrijheidsberoving voor het vonnis

rechtvaardigen. Deze voorlopige hechtenis maakt maandelijks het voorwerp uit van een gerechtelijke controle door de Raadkamer.

Vorderingen: het openbaar ministerie vertegenwoordigt de maatschappij en speelt een actieve rol in de strafrechtspleging. Door deze vorderingen drukt het openbaar ministerie zijn wensen uit, of beter de wensen van de maatschappij die het vertegenwoordigt. Het openbaar ministerie kan bijvoorbeeld vragen dat een of andere handeling wordt uitgevoerd in het kader van het onderzoek (verhoor van personen, als verdachte of als getuige). Het kan een onderzoeksrechter ook verzoeken een bepaald feit te onderzoeken. Het kan ook vragen dat de rechtbank een straf uitspreekt ten aanzien van een persoon die diverse inbreuken ten laste worden gelegd. De vorderingen van het openbaar ministerie zijn niet bindend voor de rechter: hij is niet verplicht deze te volgen.

W

Wetsdokter: arts die door de rechtbank is belast met een medisch deskundigenonderzoek.

Bijlage II: Tabellen

1. Straffen per inbreuk

ARTIKEL	KWALIFICATIE	STRAF	VERVAL
Overtredingen op de reglementen			
29 §1 al.1	Overtreding 4e graad	€ 40 - € 500	Verplicht: 8d. tot 5j.
29 §1 al.2	Overtreding 3e graad	€ 30 - € 500	Facultatief: 8d. tot 5j.
29 §1 al.3	Overtreding 2e graad	€ 20 - € 250	Facultatief: 8d. tot 5j.
29 §2. al.1	Overtreding 1e graad	€ 10 - € 250	-
29 §3	Toegelaten maximum snelheid overschreden	€ 10 - € 500 (rekening houdend met het aantal km/u)	8d. à 5j. (rekening houdend met het aantal km/u)
29 bis / 62 bis	Middelen bij zich die vaststelling van overtreding tegenwerken	15d. tot 3m. en/of € 100 - € 1 000	-
29 ter / 67 ter	Niet mededelen identiteit overtreder	15d. tot 6 m. en/of € 200 - € 4 000	-
Rijbewijs			
30 §1 1°	Gestuurd zonder houder te zijn van rijbewijs	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. à 5j.
30 §1 4°	Gestuurd spijs lichaamsgebreken of niet aan geneeskundig onderzoek voldaan	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. à 5j.
30 §3 / 55	Gestuurd spijs onmiddellijke intrekking	3m. tot 1j. en/of € 200 - € 2 000	Verplicht: 3m. tot 5j. of voorgoed

ARTIKEL	KWALIFICATIE	STRAF	VERVAL
31	Gestuurd zonder RB bij zich te hebben	€ 10 - € 500	-
32 / 49	Toevertrouwen aan geen houder RB	€ 100 - € 1 000	-
Vluchtmisdrijf			
33 §1	Zonder gekwetsten	15d. tot 6m. en/of € 200 - € 2 000	Facultatief: 8d. tot 5j.
33 §2	Met gekwetsten of doden	15d. tot 2j. en/of € 400 - € 5 000	Verplicht: 3m. tot 5j. of voorgoed
Alcoholintoxicatie			
34 §1	≥ 0,22 mg/l en < 0,35 mg/l ≥ 0,5 gr/l en < 0,8 gr/l	€ 25 - € 500	Facultatief: 8d. tot 5d.
34 §2 1°	≥ 0,35 mg/l ≥ 0,8 gr/l	€ 200 - € 2 000	Facultatief: 8j. tot 5d.
34 §2 2° / 60	Gestuurd of begeleid tijdens inhouding RB wegen intoxicatie	€ 200 - € 2 000	Facultatief: 8j. tot 5d.
30 §2 3°	Ademtest, ademanalyse of bloedproef geweigerd	€ 200 - € 2 000	Facultatief: 8d. tot 5j.
35	Dronken of in een soortgelijke staat gestuurd of begeleid	€ 200 - € 2 000	Verplicht: 1m. à 5 j. of definitief + geneeskundige en psychologische onder- zoeken

ARTIKEL	KWALIFICATIE	STRAF	VERVAL
36	Herhaling van art. 34§2 of 35	1m. à 2j. en/of € 400 - € 5 000	Verplicht: 3m. à 5j. of définitief + geneeskundige en psychologi- sche onderzoeken
37	Aanzetten tot sturen, bege- leiden of voertuig toevertrou- wen aan dronken persoon	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
Drugs			
37 bis §1 1°	Sturen of begeleiden onder invloed van drugs	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
37 bis §1 2°-3°	Aanzetten tot sturen, begeleiden of voertuig toevertrouwen aan persoon onder invloed	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
37 bis §1 4°	Gestuurd of begeleid spijs verbod	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
37 bis §1 5°	Weigering test en bloedproef opsporen drugs	€ 200 - € 2 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
37 bis §2	Herhaling van art. 37 bis §1	1m. tot 2j. en/of € 400 - € 5 000	Verplicht: 3m. tot 5j. of definitief + geneeskundige en psychologi- sche onderzoeken

ARTIKEL	KWALIFICATIE	STRAF	VERVAL
Slagen of verwondingen / Doodslag			
420.2e lid SWB	Onopzettelijke slagen of verwondingen	8d. tot 1j. en/of € 50 - € 1 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
420.2e lid SWB + 36 of + 37 bis §2		1m. tot 2j. en/of € 400- € 5 000	Verplicht : Minstens 6m. + theoretisch en praktisch examen, geneeskundig en psychologisch onderzoek
419.2e lid SWB	Onopzettelijk doodslag	3m. tot 5j. en € 50 - € 2 000	Facultatief : 8d. tot 5j.
419.2e SWB + 29 §1 en 3 of + 34 §2 of + 35 of + 37 bis §1		3m. tot 5j. en € 50 - € 2 000	Verplicht : minstens 3m. + theoretisch en praktisch examen + geneeskundig en psychologisch onderzoek
419 al.2 Code pénal + 36 of + 37 bis §2		3m. tot 5j. en € 50 - € 2 000	Verplicht : Minstens 1 j. + theoretisch en praktisch examen + geneeskundig en psychologisch onderzoek

2. Schadevergoeding bij overlijden (Bron: Indicatieve tabel van 2004)

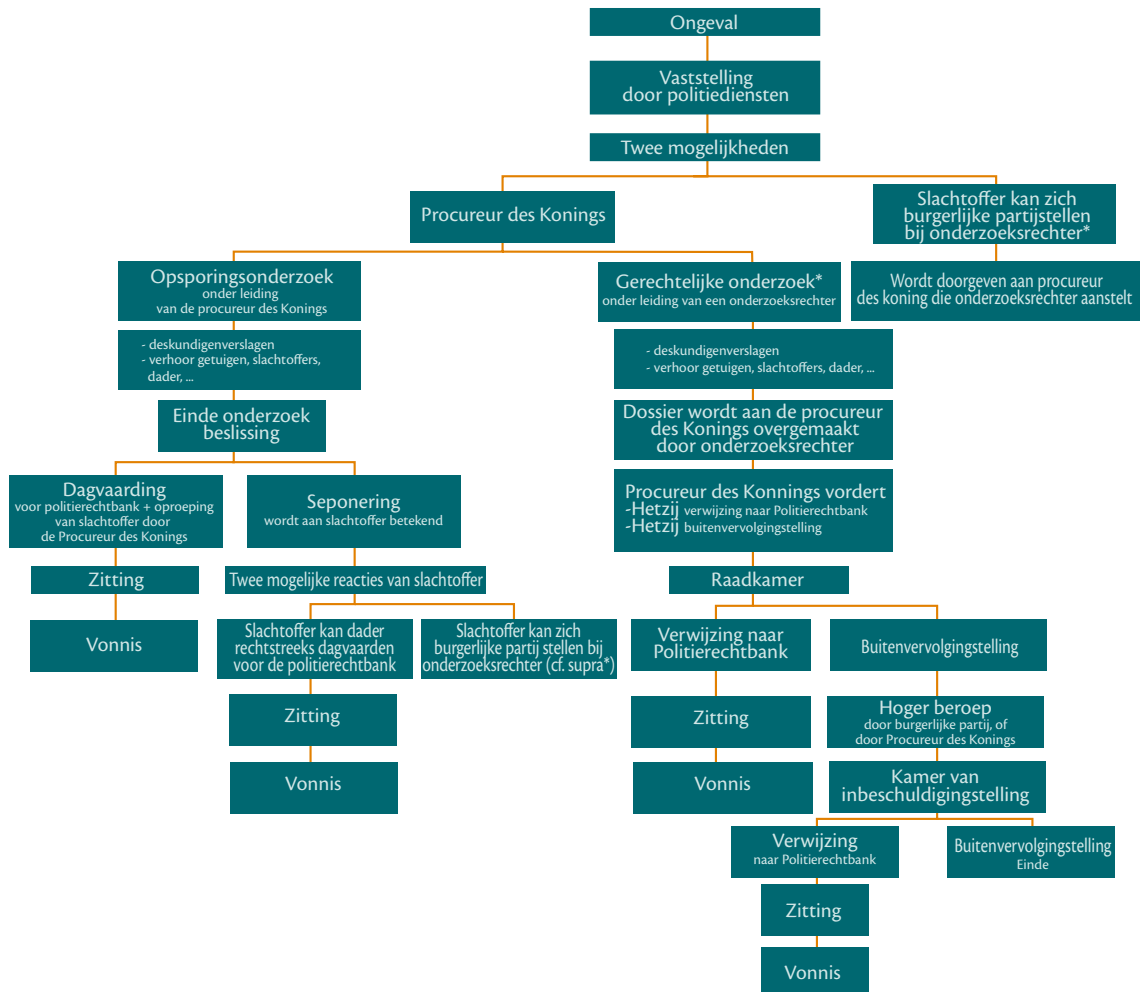
MORELE SCHADE VOOR HET VERLIES VAN:		
Echtgeno(o)t(e)		€ 10 000
Inwonende partner geen rechtsband vereist, wel duurzame genegenheidband en dito samenwoning		€ 10 000
Feitelijk gescheiden		€ 3 750
Ouder	Inwonend - Niet Inwonend	€ 7 500 € 3 750
Kind	Inwonend - Niet Inwonend - Miskraam	€ 10 000 € 5 000 € 2 500
Broer/zuster	Inwonend - Niet Inwonend	€ 2 500 € 1 500
Grootouders	Inwonend - Niet Inwonend	€ 2 500 € 1 250
Kleinkind	Inwonend - Niet Inwonend	€ 2 500 € 1 250
Schoonouders	Inwonend - Niet Inwonend	€ 1 750 € 1 150
Schoonkinderen	Inwonend - Niet Inwonend	€ 1 750 € 1 150
Stiefvader/stiefmoeder	Inwonend - Niet Inwonend	€ 5 000 € 2 500
Stiefzoon/stiefdochter Bij goede band met kind	Inwonend - Niet Inwonend	€ 5 000 € 2 500
Verloofde		€ 5 000

Opmerking

De indicatieve tabel is geen bindend voorschrift. De tabel laat de soevereine beoordeling van de feitenrechter, geval per geval onverkort. Zij heeft slechts tot doel voor de partijen en de rechters een hulpmiddel te zijn, waaraan zij hun zienswijzen, respectievelijk beoordelingen kunnen toetsen. De aangeduide bedragen kunnen derhalve niet als minimum of maximum bedragen worden beschouwd. Deze bedragen mogen niet onderling vergeleken worden, zij kunnen verhoogd of verminderd worden rekening houdend met speciale concrete omstandigheden als: bv. meter-, peterschap, gehuwd, ongehuwd, enig kind, leeftijd van de betrokkene, kind toegewezen aan en inwonend bij andere ouder bij echtscheiding...

Bijlage III: **Schema inzake de procedure**

* Het slachtoffer kan zich burgerlijke partijstellen in handen van de onderzoeksrechter, ook al is het onderzoek beëindigd of in handen van de vonnisrechter tijdens de zitting.

Bijlage IV: Nuttige adressen

1. Dienst slachtofferbejegening

Zich wenden tot de politiedienst die tussenbeide is gekomen of tot de dichtstbij gelegen politiedienst die u alle nuttige gegevens zal verschaffen.

2. Diensten slachtofferonthaal

Nederlandstalige diensten

Slachtofferonthaal ANTWERPEN

Justitiepaleis
Bolivarplaats 20 Bus 2
2000 ANTWERPEN
T 03 257 90 21
F 03 257 90 48

Slachtofferonthaal BRUGGE

Justitiepaleis
Kazernevest 3
8000 BRUGGE
T 050 47 34 36
F 050 47 34 50

Slachtofferonthaal BRUSSEL

Portalis
Quatre-Brasstraat 4 (1^e verd.)
1000 BRUSSEL
T 02 508 71 69
F 02 519 83 78

Slachtofferonthaal DENDERMONDE

Parket van de procureur des Konings
Zwarte Zustersstraat 2-6
9200 DENDERMONDE
T 052 25 15 11
F 052 25 15 02

Slachtofferonthaal GENT

Parket van de procureur des Konings
Opgeëistenlaan 401B
9000 GENT
T 09 234 40 11
F 09 234 41 06

Slachtofferonthaal HASSELT

Gerechtsgebouw
Thonissenlaan 75
3500 HASSELT
T 011 24 66 50
F 011 24 66 52

Slachtofferonthaal IEPER

Parket van de procureur des Konings
D'Hondtstraat 13
8900 IEPER
T 057 23 96 40
F 057 23 96 60

Slachtofferonthaal KORTRIJK

Gerechtsgebouw
Burgemeester Nolfstraat 10A
8500 KORTRIJK
T 056 26 95 35
F 056 26 93 12

Slachtofferonthaal LEUVEN

Gerechtsgebouw
Smoldersplein 5
3000 LEUVEN
T 016 21 45 50
F 016 21 45 58

Slachtofferonthaal MECHELEN

Gerechtsgebouw
Keizerstraat 20
2800 MECHELEN
T 015 28 81 11
F 015 28 82 35

Slachtofferonthaal OUDENAARDE

Parket van de procureur des Konings
Bourgondiëstraat 5
9700 OUDENAARDE
T 055 33 16 20
F 055 30 47 82

Slachtofferonthaal TONGEREN

Justitiehuis
Kielenstraat 24
3700 TONGEREN
T 012 39 96 03
F 012 39 96 87

Slachtofferonthaal TURNHOUT

Warandestraat 51
2300 TURNHOUT
T 014 40 45 70
F 014 40 45 78

Slachtofferonthaal VEURNE

Gerechtsgebouw
Peter Benoîtlaan 2
8630 VEURNE
T 058 29 63 84
F 058 29 63 78

Franstalige diensten

Accueil des victimes d'ARLON

Palais de justice – Bâtiment D
Place Schalbert
6700 ARLON
T 063 21 44 55
F 063 21 52 13

Accueil des victimes de BRUXELLES

Portalis
Rue des Quatre Bras 4 (1er ét.)
1000 BRUXELLES
T 02 508 74 05 (droit commun)
02 519 89 05 (jeunesse et roulage)
F 02 519 83 78

Accueil des victimes de CHARLEROI

Palais de justice
Avenue Général Michel 1
6000 CHARLEROI
T 071 23 65 89
F 071 23 67 93

Accueil des victimes de DINANT

Maison de justice
Rue de Maibes 5
5500 DINANT
T 082 21 38 12 ou 38 14
F 082 22 46 70

Opferbetreuung EUPEN

Justizhaus
Aachener Strasse 62
4700 EUPEN
T 087 59 46 00
F 087 59 46 01

Accueil des victimes de HUY

Quai d'Arona 4
4500 HUY
T 085 24 44 11 ou 45 47
F 085 24 44 38

Accueil des victimes de LIEGE

Droit commun
Annexe du Palais de justice
Rue du Palais 44
4000 LIEGE
T 04 220 02 68
F 04 222 95 99

Jeunesse et roulage

Parquet Famille
Bvd de la Sauvenière 32
4000 LIEGE
T 04 230 51 13
F 04 230 54 87

Accueil des victimes de MARCHE-EN-FAMMENNE

Palais de justice – Bâtiment D
Rue Victor Libert 7A
6900 MARCHE-EN-FAMMENNE
T 084 47 02 02
F 084 47 02 90

Accueil des victimes de MONS

Maison de justice
Chaussée de Binche 101
7000 MONS
T 065 39 50 20
F 065 39 50 54

Accueil des victimes de NAMUR

Palais de Justice
Place du Palais de justice
5000 NAMUR
T 081 25 17 11
F 081 24 09 47

Accueil des victimes de NEUFCHATEAU

Rue Saint-Roch 8
6840 NEUFCHATEAU
T 061 27 51 84
F 061 27 51 79

Accueil des victimes de NIVELLES

Maison de justice
Rue des Frères Grislein 21
1400 NIVELLES
T 067 88 27 60
067 28 22 20 (matin)
F 067 88 27 99
067 28 39 74 (matin)

Accueil des victimes de TOURNAI

Maison de justice
Place Reine Astrid 7
7500 TOURNAI
T 069 25 31 32
F 069 25 31 11

Accueil des victimes de VERVIERS

Palais de justice
Rue du Tribunal 4
4800 VERVIERS
T 087 32 37 83
F 087 32 37 78

3. Diensten slachtofferhulp

Nederlandstalige diensten

Centra voor Algemeen Welzijnswerk
met diensten slachtofferhulp

www.caw.be en www.steunpunt.be

Provincie Antwerpen

CAW De Mare

Lodewijk de Raetstraat 13

2020 ANTWERPEN

T 03 247 88 30

F 03 247 88 39

slachtofferhulp@cawdemare.be

CAW De Kempen

Sint Jansstraat 17

2200 HERENTALS

T 014 23 02 42

F 014 23 55 39

slachtofferhulp@cawdekempen.be

CAW Het Welzijnshuis

G. Gezellestraat 54

2830 WILLEBROEK

T 03 886 28 10

F 03 866 35 91

slachtofferhulp@hetwelzijnshuis.be

Provincie Brabant en Brussel

CAW Archipel-Groot Eiland

Groot Eiland 84

1000 BRUSSEL

T 02 514 40 25

F 02 512 65 35

grooteiland.slh@archipel.be

www.slachtofferhulp-brussel.be

Contactpunten:

Deken Michielsstraat 48

1500 HALLE

T 02 514 40 25

F 02 512 65 35

grooteiland.slh@archipel.be

Roelandsveldstraat 22

1700 DILBEEK

T 02 514 40 25

F 02 512 65 35

grooteiland.slh@archipel.be

J.B. Nowélei 33

1800 VILVOORDE

T 02 514 40 25

F 02 512 65 35

grooteiland.slh@archipel.be

CAW Leuven

Redingenstraat 6

3000 LEUVEN

T 016 21 01 03

F 016 21 01 04

slachtofferhulp@cawleuven.be

www.cawleuven.be

Provincie Limburg

CAW Sonar

Rozenstraat 28

3500 HASSELT

T 011 23 23 40

F 011 23 23 49

slachtofferhulp.limburg@cawsonar.be

www.cawsonar.be

Antenneposten:

Noordlaan 135

3600 GENK

T 089 36 35 01

F 089 36 35 70

slachtofferhulp.limburg@cawsonar.be

Ursulinenstraat 7

3800 SINT-TRUIDEN

T 011 68 86 00

F 011 68 86 00

slachtofferhulp.limburg@cawsonar.be

Burg. Laenenstraat 7 bus 14

3900 OVERPELT

T 011 64 05 00

F 011 64 13 50

slachtofferhulp.limburg@cawsonar.be

Provincie Oost-Vlaanderen

CAW 't Dak - Teledienst

OLV Kerkplein 30

9200 DENDERMONDE

T 052 25 99 55

F 052 22 54 81

slachtofferhulp@dak-teledienst.be

www.dak-teledienst.be

Antenneposten:

Prins Albertlaan 35

9100 SINT-NIKLAAS

T 03 776 82 71

F 03 766 20 18

Haarsnijderslaan 14
9160 LOKEREN
T 09 339 06 00
F 09 348 49 31
Botermelkstraat 177
9300 AALST
T 053 77 61 16
F 053 70 56 30

Abdijstraat 81
9400 NINOVE
T 054 31 89 30
F 054 32 03 15

CAW Visserij

Visserij 153
9000 GENT
T 09 225 42 29
F 09 233 85 79
slachtofferhulp@cawvisserij.be
www.cawvisserij.be

CAW Zuid Oost-Vlaanderen – Afdeling Sociaal Huis Pandora

Grotenbergstraat 26
9620 ZOTTEGEM
T 09 360 33 66
F 09 361 206 57
sociaal.huis.zottegem@skynet.be
www.sociaalhuispandora.be

CAW Zuid Oost-Vlaanderen

Ponettestraat 87
9600 RONSE
T 055 20 83 32
F 055 20 65 56
kompas@cawzuidoostvlaanderen.be

Provincie West-Vlaanderen

CAW De Viersprong
Garenmarkt 3
8000 BRUGGE
T 050 47 10 47
F 050 47 10 57
caw.slachtofferhulp@deviersprong.be
www.deviersprong.be

Antenneposten:

Hospitaalstraat 35
8400 OOSTENDE
T 059 40 25 36
F 050 47 10 57

Stationstraat 44 bus 1
8700 TIELT
T 050 40 09 99

s Gravenwinkelstraat 20
8820 TORHOUT
T 050 21 25 22
F 050 21 61 04
Caw.Torhout@deviersprong.be

CAW De Papaver

H. Cartonstraat 10
8900 IEPER
T 057 20 51 86
F 057 21 69 27
slachtofferhulp@cawdepapaver.be

CAW De Papaver

Peter Benoitlaan 58
8630 VEURNE
T 058 28 00 28
F 058 28 00 20
slachtofferhulp@caw-de-papaver.be

CAW Stimulans

Aanmelding en verwijzing via Centraal Onthaal
Voorstraat 53
8500 KORTIJK
T 056 53 21 51
F 056 31 54 56
onthaalkortrijk@cawstimulans.be

Begeleiding

Groeningestraat 28
8500 KORTRIJK
T 056 21 06 10
F 056 21 06 40

CAW Stimulans

Slachtofferhulp Roeselare
8800 ROESELARE
Iepersestraat 96
T 051 69 02 96
F 051 69 59 06
roeselare@caw-middenwvl.be

Services francophones

Service d'Aide Sociale aux Justiciables

Place des Fusillés, bloc IIB, bur.401
6700 ARLON
T 063 24 44 64
F 063 22 63 27

Autrement ASBL

Chaussée de Waterloo 41
1060 BRUXELLES
T 02 534 66 66
F 02 534 36 45

Service laïque d'Aide aux Justiciables ASBL

Chaussée de Waterloo 281
1060 BRUXELLES
T 02 537 66 10
F 02 537 12 22

Espace Libre – Eureka

Rue Léon Bernus 27
6000 CHARLEROI
T 071 27 88 00
F 071 27 88 00

Service laïque d'Aide aux Justiciables ASBL

Rue Camille Henry 77-79
5500 DINANT
T 082 22 73 78
F 082 22 69 85

Aide et reclassement ASBL

Rue Rioul 24
4500 HUY
T 085 21 65 65
F 085 23 28 10

Service laïque d'Aide aux Justiciables de la province de Luxembourg ASBL

Avenue de Bouillon 45
6800 LIBRAMONT
T 061 29 24 95
F 061 32 86 94

Service d'Aide Sociale aux Justiciables

Rue du Parc 79
4020 LIÈGE
T 04 340 37 90
F 04 340 37 99

Service d'Aide Sociale aux Justiciable « L'Autre Lieu » ASBL

Rue Notre-Dame de Grâce 13 bte 1
6900 MARCHE-EN-FAMENNE
T 084 44 56 86

Résilience ASBL

Avenue de l'Hôpital 54
7000 MONS
T 065 35 53 96
F 065 35 56 48

Service d'Aide Sociale aux Justiciables ASBL

Rue Armée Grouchy 20B
5000 NAMUR
T 081 74 08 14
F 081 73 35 32

Service d'Aide Sociale aux Justiciables « La Touline » ASBL

Rue Sainte-Anne 2
1400 NIVELLES
T 067 22 03 08
F 067 79 13 97

Service laïque d'Aide aux Justiciables ASBL

Rue des Puits l'eau 2-10, bte 3
7500 TOURNAI
T 069 77 73 43
F 069 44 19 67

Service d'Aide Sociale aux Justiciables ASBL

Rue de la Chapelle 69
4800 VERVIERS
T 087 33 60 89

F 087 33 69 54

4. Verenigingen die hebben meegewerkt aan de brochure

Vereniging « Ouders van Verongelukte Kinderen »

Léon Théodorstraat 85
1090 BRUSSEL
T 02 427 75 00
F 02 427 75 01
info@ovk.be

Vereniging van Ouders voor Bescherming
der Kinderen op de Wegen (VOBKW)

Lemonnierstraat 62
1050 BRUSSEL
T+F 02 347 10 37

RONDPUNT

Diksmuidelaan 50
2600 BERCHEM
T 03 312 85 11
info@rondpunt.be

ZEBRA

Bongenotenlaan 134
3000 LEUVEN
T 016 31 91 10
F 016 31 91 19
info@zebraweb.be

Association Pour la Protection des Enfants sur la
Route (APPER) Hainaut

Rue de Jollain 15 B
7620 HOLLAIN
T+F 069 34 45 18
jacques.duhayon@skynet.be

Association Pour la Protection des Enfants sur la
Route (APPER) Wallonie

Rue Jean Vercheval 40
4040 HERSTAL
T + F 04 264 25 37
moscohyvracken@hotmail.com

5. Divers

Belgisch Instituut voor Thanatopraxie

Verwéestraat 4
1030 BRUSSEL
T 02 215 27 61
F 02 215 39 95
dereus@funmahy.isabel.be

Dienst Communicatie en Documentatie
Waterloolaan 115
1000 Brussel
Tel.: 02 542 65 11
www.just.fgov.be